

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ŠTERK MAJA

GOSPODINJA - POKLIC?

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2003

**Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede**

Maja Šterk

Mentorica:

doc. Aleksandra Kanjuo Mrčela

GOSPODINJA - POKLIC?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

**»FOR MANS WORK ENDS AT SETTING
SUN
YET WOMANS WORK IS NEVER
DONE.«**

Anonymus

KAZALO

1.) UVOD.....	8
2.) DELO	10
2.1) JAVNI MOŠKI – ZASEBNE ŽENSKÉ	12
2.2) ZAPOSLENOST ŽENSK V FORMALNI SFERI DELA	15
3.) DOM - DRUŽINA - GOSPODINJSTVO	20
3.1) DRUŽINA	20
3.1.2) TRENDI SPREMINJANJA DRUŽINSKIH STRUKTUR.....	22
3.1.3) VLOGE V DRUŽINI	23
3.1.4) DRUŽINSKO DELO	24
3.1.5) DELITEV DELA MED DRUŽINSKE ČLANE.....	25
3.2) GOSPODINJSTVA	28
3.2.1) FUNKCIJA GOSPODINJSTVA	29
3.2.2) ZNAČILNOSTI GOSPODINJSKEGA DELA	31
3.2.3) DEJAVNOSTI V GOSPODINJSTVU.....	36
3.2.4) TRŽNE ALTERNATIVE GOSPODINJSKEMU DELU	38
4.) GOSPODINJA - POKLIC?	41
5.) GOSPODINJE V SLOVENIJI - IZSLEDKI EMPIRIČNE	
RAZISKAVE	47
5.1 Vrste raziskave.....	47
5.2 Merski instrumenti	47
5.3 Vzorec	47
5.4 Obdelava in analiza podatkov	48
6.) REZULTATI IN RAZPRAVA.....	48
7.) SKLEP	62
8.) LITERATURA	64
9.) PRILOGA	67

1. UVOD

V diplomski nalogi sem se lotila raziskave ženskega neplačanega dela v zasebni oziroma sferi neformalnega dela. Ker je vloga gospodinje skupna izkušnja večine žensk v modernih družbah, me je zanimalo kako in ali družba ceni gospodinjsko delo? Izpostaviti sem želela glavne vzroke za manjvreden položaj žensk in poiskati odgovor na vprašanje: ali je gospodinja poklic? Spregovorila sem tudi o iskanju identitete žensk pod družbenim pritiskom predsodkov, diskriminacij in stereotipov, ki jih spremljajo v vsakdanjem življenju ter reševanju problemov, ki so povezani z življenjem v androcentrični družbi. Teorijo sem poskušala podkrepiti tudi z intervjuji s šestimi ženskami, ki nam spregovorijo v enostavnem jeziku in »prevajajo« teorijo v prakso vsakdanjega življenja.

Za to temo sem se odločila v času, ko sem eno leto delala kot pomočnica vzgojiteljice v enem od ljubljanskih vrtcev. Delo mi je ponujalo izredno možnost, da iz prve roke izvem o razmišljanju in življenju različnih žensk, mamic, gospodinj. Ob tem mi je kmalu postalo jasno, da je za moške družina okolje, ki jim daje moč in energijo za njihovo delo, medtem ko jih v glavnem dela v gospodinjstvu in družine ne obremenjujejo, za ženske pa velja obratno: okolje družine in njihove obveznosti v zvezi s tem veljajo v družbi za obveznost, nalogo in dolžnost žensk.

Po stereotipu, ki je uveljavljen v našem času, se še vedno gospodarstvo smatra za sedež produkcije, gospodinjstvo pa za sedež potrošnje. Seveda je to povezano tudi s predstavo o moškem kot aktivnem, ženski pa kot pasivnem, zaščite potrebnem bitju. Moški naj bi kot aktiven in produktiven preživel družino, ženska pa naj bi medtem varovala domače ognjišče. Toda ta predstava temelji na ignoriranju ženskega gospodinjskega dela, kot tudi vključenosti žensk v formalnem, plačanem delu. Spremembe na trgu delovne sile so sicer povzročile, da so se pričela nekatera mnenja o delu in zaposlovanju žensk rušiti. To pa seveda ni pomenilo, da je plačano delo v javni sferi nadomestilo neplačano gospodinjsko delo. Prav nasprotno. Ženska sočasno obvladuje obe sferi dela, pri čemer pa je njeno delo posebej v zasebni sferi ostaja še naprej bolj ali manj neopaženo in nižje vrednoteno.

Gospodinjsko delo je in ostaja tabu, saj se na dejstvo, da ženske to delo opravljajo nekoliko pozablja ali celo potiska v ozadje. Tako ostaja gospodinjsko delo kot nekaj neopredeljenega, nejasnega, nekaj kar se lahko označi, če sploh, samo negativno, kot ne-delo. Nepriznavanje tega dela pa vpliva tako na družbeni status žensk kot tudi na njihove možnosti v javni sferi. S tem pisanjem sem tako želela predvsem pripomoči k razbijanju stereotipov glede gospodinjskega dela kot manjvrednega in nepomembnega.

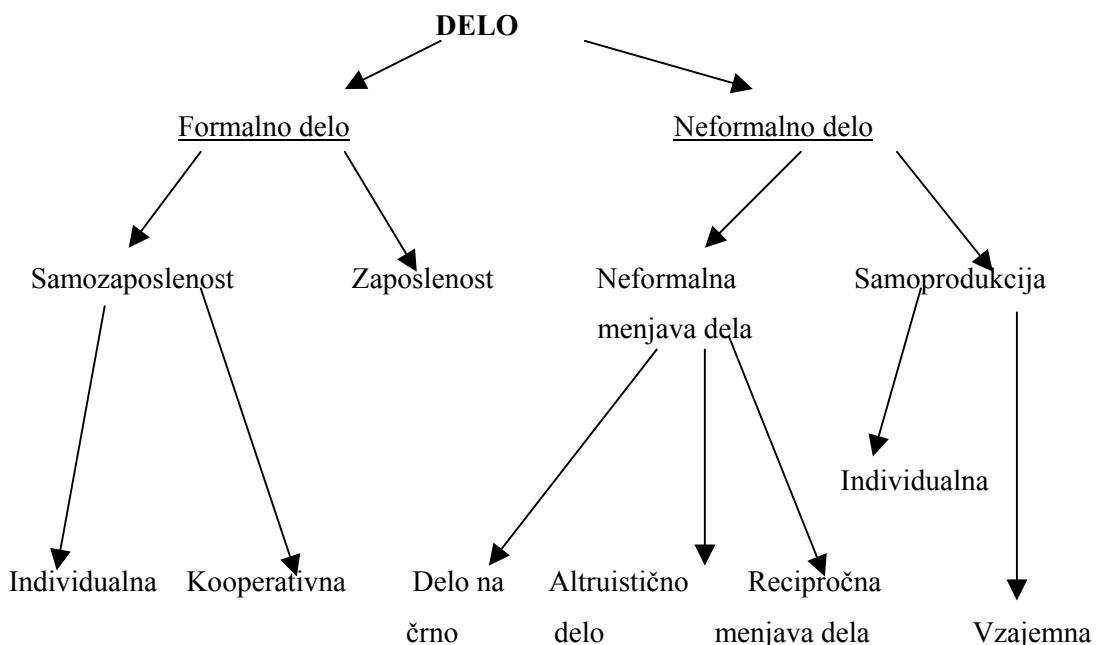
2. DELO

Posamezne sfere človeškega dela, se ne razlikujejo samo po tem, kaj je predmet dela, ampak tudi po tem, kako so organizirane. Kot ugotavljajo nekateri, o delu zato niti ne moremo razpravljati, dokler mu ne določimo oblike oziroma dokler ga ne postavimo v konkretne družbene razmere. Določitev družbenih determinant pomeni tako predvsem opredelitev temeljnih elementov družbene strukture, kot so družbeni odnosi, statusi in vloge, ki jih posamezniki igrajo ter družbene institucije. In prav od teh elementov je odvisno, kakšna je narava dela, oziroma kakšna je njegova delitev. Tako so nekatere delovne aktivnosti podrobno regulirane glede ciljev, ki jih je mogoče z njimi dosegati, in sredstev, ki jih je mogoče pri tem uporabiti, nanje se vežejo natančno določena družbena pričakovanja in imajo določeno družbeno vrednost. Drugim delovnim aktivnostim pa se sploh ne prizna status dela.

»Pravzaprav ni pomembno, kaj kdo dela, kaj proizvaja in s kakšnimi sredstvi, temveč v kakšnem družbenem okolju poteka njegova aktivnost. Gre za to, v kolikšni meri je določeno delo družbeno institucionalizirano« (Svetlik, 1988:10).

Navedeno delitev dela prikazuje tudi shema 1. Zanj je značilno, da je družbeno pogojena, da je torej odvisna od družbenoekonomskih in političnih odnosov oziroma institucij, v katere je neko delo vpeto.

SHEMA 1:

(Vir: Svetlik, 1988: 21)

Ena od možnih delitev dela je torej delitev na formalno in neformalno sfero. Neformalna sfera oziroma delo v njej vsebuje tudi delo v družini oziroma gospodinjstvu. Gre torej za neinstitucionalizirano in s strani družbe neregulirano področje. Obratno je pri formalnem delu, za katerega je značilno, da delo poteka v za to določenih organizacijah oziroma institucijah in mu je priznan status dela. Svetlik (1988: 20) pravi, da je: *»delitev dela na formalno in neformalno vzpostavljena s tem, ko družba določenim delovnim aktivnostim prizna status dela, drugim pa ne. Prve zato varuje in jih regulira v okviru posebnih delovnih institucij, druge pa prepušča njihovemu lastnemu razvojnemu toku ali pa jih celo omejuje«*.

Definicija zaposlitve vključuje nekaj dimenzij: dogovorjen naziv poklica, tipičen opis delovnega mesta z zahtevanimi nalogami, nekatere osebne značilnosti kandidatov in institucionalno vnaprej določeno zahtevano stopnjo izobrazbe, ki vključuje pričakovano znanje in spretnosti za uspešno opravljanje dela na delovnem mestu. *»Zaposlitev je torej bolj kot karkoli drugega dogovorjen institucionalen pojav zgrajen okrog podobnih del znotraj delovnega procesa«* (Kramberger, 2000: 13).

Vrnimo se še malo k neformalnemu delu z ugotovitvijo, da ga družba ne priznava kot delo in ga kot takega niti ne varuje. Že sam pojem neformalno delo pomeni, da je predmet razprave tisto delo, ki ni formalno, se pravi, da ga ne uravnava tržni mehanizmi in da se ne podreja določenim organizacijskim principom. Vendar pa se tudi neformalno delo deli na različne podzvrsti neformalne ekonomije, ki jo lahko opredelimo bodisi glede na vsebino, bodisi glede na status dela (plačano/neplačano) ali pa glede na delavce, ki proizvajajo, opravljajo to delo.

Bohova deli neformalno delo na plačano in neplačano. Kot plačano neformalno proizvodnjo šteje vsa tista dela, ki jih moški in ženske opravljajo izven formalnega delovnega časa in za svoje delo dobijo plačilo. Na področje neformalne proizvodnje pa sodi še druga vrsta dela, ki se od prejšnjega razlikuje po mestu, kjer se delo opravlja, in plačilu (Boh, 1988: 83). V mislih imamo gospodinjsko delo.

Lahko torej rečemo, da je del dejavnosti, ki spadajo v neformalno delo, umeščen v sfero zasebnosti in torej (vsaj navidezno) ločen od formalnega dela, ki poteka v javni sferi delovanja. Med obema sferama ne moremo postaviti ostre meje, saj se družinski člani

vsakodnevno srečujejo s formalnimi institucijami in se udeležujejo dejavnosti znotraj njih. Gre za dihotomijo in prepletanje med javno in zasebno sfero. Pri tem pa igra družina ključno vlogo.

V nadaljevanju se bom osredotočila na razmerje javno-zasebno v preteklosti in danes, vlogo žensk, ki so jo igrale v različnih zgodovinskih obdobjih ter dela, ki so ga opravljale.

2.1 JAVNI MOŠKI– ZASEBNE ŽENSKE

»V sodobnih družbah je razmerje med zasebnim in javnim področjem življenja vse manj definirano, ker so meje med obema področjema vse bolj zabrisane. V katero smer se obračajo razvojni trendi, ko gre za vprašanje razmerja med zasebnim in javnim, pa je drugo vprašanje. Mnenja se zgoščajo okrog dveh, vsaj na prvi pogled popolnoma nasprotujočih si trditev. Nekateri trdijo, da smo priča vse večji privatizaciji življenja, ki poteka kot zapiranje v svet partikularnosti, v familizem, da se privatizirajo tisti segmenti življenja, ki so bili v preteklosti javni in politični. Drugi trde, da zasebnost umira, da je pod močnim pritiskom podružabljanja, da se polarizira sleherni del življenja, da javni (družbeni, politični) pogled (nadzor) in poseg (dejavnost) vse bolj ogrožata celo zadnji otok zasebnosti, družino in družinsko intimo« (Rener, 1992: 17).

Da bi bolje razumeli dihotomijo javno-zasebno se je potrebno vrniti v preteklost, v obdobje pred industrijsko revolucijo. Tu sferi zasebnosti in javnosti nista ločeni temveč na določen način združeni znotraj družinske skupnosti. V produkcijskem sistemu, ki je temeljil na gospodinjstvu, domače delo ni bilo ločeno od produktivnega dela zunaj doma. Ule (1990: 13) citira Habermasa, ki pravi: *»Tako zasebno kot javno je raslo iz iste skupne osnove, iz družinske ekonomije, ki je bila obenem notranje povezana skupnost in tudi odprta navzven, v razne oblike menjave in družbene odvisnosti«*. V takšni družbi in družini je bilo vse človekovo početje strogo urejeno. Značilno je bilo, da so v družinskem gospodinjstvu pridelovali dobrine, opravljali storitve in ker tržišče še ni bilo razvito, je družina izdelovala za svojo porabo. Tako so vsi člani družine vsak po svojih zmožnostih, sodelovali v domači proizvodnji. Za vse in vsak življenjski položaj so bila pravila, ki so določala, kakšen mora biti njegov prispevek družinski skupnosti. *»Pred industrijsko revolucijo bi težko našli delo, ki ga ne bi opravljale tudi*

ženske. Nobeno delo ni bilo zanje pretežno, nobeno opravilo prenaporno» (Žnidaršič, 2000: 9).

Z začetkom industrializacije in prevlado tržno-blagovnih razmer, pa se zasebnost odcepi od javnega. Boh (1988: 88) pravi: *»Dokler je celotna proizvodnja tekla v domačem gospodinjstvu, so ženske lahko povezovale in kombinirale svoje varstvene naloge s svojo udeležbo v ekonomiji. Ko pa sta se dom in delo geografsko in ekonomsko ločila, so morale tudi ženske izbirati med plačanim delom v proizvodnji in neplačanim delom v gospodinjstvu«.*

Ločitev družine od ekonomije je tako povzročila umik družine iz družbe, domestifikacijo ženske in nastanek ideje o domu kot zasebnem prostoru- kot zavetje pred javnim svetom dela in družabnosti. S tem je koncepcija zasebnega, na dom osredotočenega družinskega življenja postala primarna družbena vrednota. Ženske so si pridobile mesto gospodaric doma, gospodinjstva, moški pa vlogo reprezentantov družine navzven, v ekonomski in politični javnosti (Ule, 1990: 13). Gospodinjstvo je tako dobilo novo vlogo. Izgubilo je status proizvajalca dobrin, medtem ko je ohranilo vlogo porabnika.

Odhod velikega števila moških na fronto v obeh vojnah pa je močno vplival na položaj in vlogo žensk, ki so jo morale v tistem času odigrati. Pravzaprav izzveni tragično, pa vendar je resnično, da so v izjemno težkem družbenem položaju- vojni- ženske dokazale, da zmorejo opravljati splošno veljavna »moška opravila«. Ta sprememba pa ni dovolila, da bi ženske v manjši meri kot doslej opravljale svoje funkcije znotraj gospodinjstva oziroma družine.

Po vojnah se je sicer položaj žensk v Sloveniji, zaradi izobrazbene strukture in tradicije malo izboljšal. Ženske so predstavljale velik del delovne sile (v nekaterih panogah - npr. tekstilni več kot polovico), vendar so bile še vedno slabše plačane kot moški, socialno manj zavarovane, v poklicih omejevale ali celo diskriminirane (učiteljice se npr. niso smele poročiti oz. so se lahko poročile le z učiteljem, sodniški poklic jim je bil prepovedan, v tovarnah so bile pogosto odvisne od dobre volje in zahtev delovodij, socialno varstvo je bilo zanje slabše ipd.). Čeprav so se moški postopoma začeli vključevati v gospodinjstva oziroma družinska dela, pa je odgovornost za gospodinjstvo in otroke še vedno na svoja ramena prevzela ženska.

Tako tradicionalno pojmovanje vedenja moškega in žensk v sferi zasebnosti je le še povečevalo razlike in jih neupravičeno potenciralo. In vse do danes ostaja ta paradigma odnosov vlog v zasebni sferi trdovratno nespremenjena.

»Za moderno družino je tako značilno, da proizvodno oz. ekonomsko ovrednoteno delo poteka zunaj družine (poklicno delo, mezdno delo). Delo v družini (gospodinjstvo, ukvarjanje z oskrbovanjem in vzgojo otrok) pa izgubi ekonomsko ceno in vrednost, torej sploh ni priznано za »pravo delo« (Ule, 1990: 14).

Iz zgornjega lahko vidimo, da se je vloga družine in s tem gospodinjstva v zgodovini spreminjala. Ni šlo le za spremembe na ravni funkcij, ki jih je družina imela, temveč so opazne tudi spremembe v vlogah, ki so jih družinski člani sprejemali.

Danes se življenje vse bolj privatizira in obenem vse bolj podružablja. Zasebnost tu ne utemeljuje javnosti in tudi javnost ne utemeljuje več zasebnosti, ker sta obe sferi relativno avtonomni. Institucije, kot so razna podjetja, šole, socialne ustanove, se zdaj specializirajo za funkcije, ki jih je prej opravljala družina. Mnogi zato trdijo, da družina v moderni družbi izgublja številne svoje funkcije. Ljudje vedno bolj potrebujejo razvejano mrežo socialnih služb oziroma organizacij, ki omogočajo posamezniku, da se razvija in ohrani svojo individualnost nasproti mogočnim institucijam produkcije, trga in politike. Pomembne so torej tiste socialne institucije, ki posredujejo med zasebno in javno sfero.

Vendar pa to ne pomeni, da je pomen družine upadel in da njena vloga ni več pomembna. Danes družinsko življenje in zasebnost vedno bolj pogojujejo intimni odnosi. Zato lahko z gotovostjo trdimo da, družina tvori osnovno enoto družbene organizacije in težko si je predstavljati, kako bi lahko človeška družba delovala brez nje. Še vedno pa je večja udeležba žensk v primerjavi z moškimi v gospodinjstvih opravilih in vzgoji otrok tista, ki kaže na zakoreninjenost kulturnega koncepta ženskosti, zgrajenega na podlagi »naravne vloge žensk«.

Predstave, ki so osnova podrejenega in neenakopravnega položaja žensk, o tem, da so ženske manj vredne in manj sposobne kot moški in da je glede na to normalno in edino moralno, da se ženske družbeno uveljavijo le na privatnem področju- družine- so bile

neločljiva sestavine vsakdanje množične prakse in zavesti družb v preteklosti in v mnogih primerih še v sodobnosti.

Začetki vstopanja in uveljavljanja žensk v formalno sfero dela so bili zelo težki. Formalno delo je bilo tradicionalno gledano vedno prioriteta moških. V nadaljevanju diplomske naloge bom zato pisala o spolno segmentiranem trgu delovne sile, kateri omejuje možnosti žensk na vseh področjih dela. Formalno delo žensk me zanima predvsem v povezavi z njihovim delom v okviru družine, saj predpostavljam, da delovanje na enem področju vpliva na delovanje na drugem (in obratno). Usklajevanje poklicnih in družinskih obveznosti je namreč vsakdanja praksa večine žensk na svetu.

2.2 ZAPOSLENOST ŽENSK V FORMALNI SFERI DELA

Danes je sicer večina žensk zaposlenih v svetu in Sloveniji (s polnim delovnim časom), kljub temu pa možnosti žensk in moških na trgu delovne sile v nobeni od držav v svetu niso popolnoma izenačene. Ne glede na to, v kateri državi so ženske zaposlene, veljajo zanje nekatere skupne značilnosti:

- **Horizontalna in vertikalna segregacija** še vedno ostajata med ključnimi problemi.

Značilnost horizontalne segregacije je, da opravljajo ženske drugačne poklice in imajo drugačne karijerne možnosti kot moški ter so zaposlene predvsem v tistih dejavnostih, kjer prevladujejo ženske. Horizontalna segregacija (glede na spol) se torej kaže v prevladovanju ženske delovne sile zlasti v storitvenih dejavnostih, znotraj industrijskega sektorja pa v tobačni, tekstilni in obutveni industriji. Znotraj teh dejavnosti njihov delež presega 50 % zaposlenih, zato jih imenujemo tudi feminizirane dejavnosti.

*»To je krivica. Ženska ima lahko recimo enako izobrazbo, izkušnje, lahko rečemo enaka znanja ampak vseeno potrebuje veliko več truda, da se dokaže in da dobi svoje pravo mesto«. (Breda - 52 let) **

* v nadaljevanju bom teoretične ugotovitve ilustrirala s primeri in odgovori, ki sem jih pridobila od intervjuvanih žensk, ki se na različne načine ukvarjajo z gospodinjenjem v Sloveniji.

Zgodovinsko gledano je bil vsak prodor žensk v kakšen poklic vsakokrat povezan z njegovim razvrednotenjem ali narobe: poklici, ki so izgubili prestižni pomen, so postali domena ženske delovne sile. Ženske namreč niso bile nikoli povsem integrirane v moško delovno silo, nikoli niso enakopravno zasedale moških delovnih mest. Moške so zamenjale, nadomestile ali pa so se zanje odprla nova delovna področja (Hladnik, 1995: 28).

Značilnost vertikalne segregacije pa je, da ženske zasedajo nižja, manj odgovorna in seveda tudi slabše plačana delovna mesta. Vertikalna segregacija se kaže predvsem v koncentraciji žensk na nižjih ravneh zaposlitvene hierarhije in znotraj manj kvalificiranih dejavnosti.

Delež žensk na vodstvenih in vodilnih položajih je bil že od nekdaj nizek. Ženske niso odsotne zato, ker morda ne bi bile dobre direktorice ampak ker preprosto dosti težje pridejo do pomembnih in prestižnih položajev kot moški. Moški tako zasedajo višje položaje, imajo več avtonomije pri delu, prejemajo višje plače in so bolj pogosto vodje. Nizek delež žensk na teh položajih tako še bolj ponazarja asimetrijo moči in vpliva glede na spol.

Ne smemo pa tudi mimo dejstva, da na ženske, katere so se uspele pribiti na najvišja mesta, tako moški kot ženske same, gledajo drugače. Ženske, na najvišjih položajih se zato neprestano soočajo s konfliktnimi pričakovanji na delovnem mestu. Če si želi dobiti odobravanje, mora kazati kakovosti konvencionalne ženske spolne vloge, kot so toplina in ekspresivnost. Če pa želi poklicno uspeti, potem mora slediti individualističnemu modelu in biti odločna, kompetitivna, ter zaupati sama v sebe. Pogosto se tudi dogaja, da se ženska odločnost in samozaupanje interpretira kot agresivnost in tako ženska zgubi podporo tako moških kot žensk (Sadar, 2002: 96).

»Sama pravim, da ženska mora imeti svoje mesto, svoje vlogo v življenju, zanjo pa se mora trdno boriti. Svojo izobrazbo, svoje želje, svoje ambicije, bom 100 % izvedla«. (Breda - 52 let)

- **Razlike v plačah**

V družbi se še vedno ohranjajo tako predstave o tipično moških in tipično ženskih poklicih kot tudi o tem, da je moški še vedno glava družine in mora zaradi tega prinašati domov višji osebni dohodek kot žena. Razlike med plačami žensk in moških si lahko pojasnimo tudi s tem, da delajo ženske v večji meri na slabše vrednotenih delovnih mestih ter v organizacijah, kjer so nižje plače, čeprav gre za enake poklice, ter da so slabše plačane v panogah, kjer med zaposlenimi prevladujejo ženske. Ženske so večinoma zaposlene v poklicih, ki že tradicionalno niso priznani in cenjeni ter zato tudi slabše plačani. Tudi primerjave ženskih in moških plač v enakih poklicih, z enako izobrazbo skoraj vedno kažejo na razlike, in to v škodo žensk.

Povprečni osebni dohodki pa bodo še dolgo časa prenizki, da bi lahko le en družinski član oskrboval vso družino. Zato bodo ženske stalno pritiskale na vrata vseh vrst zaposlitev in del.

»Ženske se že v povprečju morajo za isto delo in nižjo plačo, bolj truditi, se potrjevati, dokazovati. Iz mojih izkušenj sem morala ves čas več delati«. (Katjuša - 52 let)

- **Nizka zastopanost žensk v politiki**

Da je svet »odraslosti« predvsem svet, v katerem še vedno dominirajo moški, nam lepo pokažejo tudi podatki o zastopanosti žensk v sferi političnega. Glede na delež v celotni strukturi prebivalstva v državi so ženske slabše zastopane na vseh ravneh političnega odločanja. Razlogi so lahko različni: tradicionalna socializacija žensk, strah pred odločanjem, tekmovanjem, brezbržnost do hierarhije in moči.

»Prvič je to razlika v ambicijah. Moški so bistveno bolj usmerjeni v kariero, ženske pa bolj v družino, predvsem če imajo majhne otroke. Kar je v bistvu tudi prav, da postavljajo svoje otroke na prvo mesto, pred kariero. Ker večina žensk doma tudi gospodinji, si moški zato bistveno več privoščijo biti odsoten od doma, ker mu ni treba direktno po službi takoj teči domov«. (Andreja - 28 let)

Pa smo ženske danes in tukaj v resnici take, ali pa take podobe ustrezajo zgolj komu drugemu pri uveljavljanju svojih političnih načel?

- **Diskriminacija in predsodki pri zaposlovanju**

Ženske občutijo vprašanja, ki zadevajo otroke, kot najbolj diskriminatorna, saj se večina razgovorov za službo pri tem vprašanju neha. Če odgovorijo, da nimajo otrok, so neustrezne kandidatke, saj bodo verjetno šle na porodniški dopust. Če pa imajo majhne otroke, so prav tako neustrezne kandidatke - večina delodajalcev se namreč želi izogniti izostankom zaradi nege otrok.

Še bolj običajna je praksa sklepanja razmerja za določen čas, ki ga v primeru nosečnosti delodajalec ne podaljša. Ženske, zaposlene za določen čas (kar je danes prevladujoča oblika zaposlovanja), si velikokrat niti ne upajo zanositi, saj vedo, da s tem postavljajo pod vprašaj svojo službo. Tudi ni tako malo primerov, ko žensko po preteku porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka in po vrnitvi na staro delovno mesto čaka presenečenje - prerazporeditev na drugo delovno mesto ali sklep o prenehanju delovnega razmerja zaradi nujnih operativnih razlogov.

- **Nepriznavanje emocionalnega dela**

Pojem emocionalno delo največkrat opisuje nevidno, podcenjeno in nepriznano obliko dela žensk tako v zasebni kot javni sferi. Od žensk se pričakuje ne samo, da skrbijo za moža in otroke, ampak tudi za ostale odvisne člane (sorodnike, starše). Hkrati pa je ženska pogosto videna tudi kot »desna roka«, odgovorna za moževo kariero. Kljub koristnosti emocionalnega dela, njegove zmožnosti in veščine nimajo prave veljavnosti, ne s finančnega, ne z vidika poklicnega statusa in ugleda v družbi (Šadl, 2002: 51).

Ali kot pravi Šadl (2002: 61): *»Ženske izstopajo na trgu emocionalnega dela zaradi svojih 'materinskih' kvalitet in 'naravnih' veščin v ukvarjanju s čustvi«.*

- **Dvojna obremenjenost žensk**

Zaposlena ženska je razdvojena med zaposlitvijo in svojo 'primarno', 'naravno' vlogo v zasebni sferi. Kot delavka naj bi se venomer srečevala s sumom, da ni v celoti pri stvari kot njeni moški kolegi. Tako ženske poudarjajo predvsem pomen usklajevanja

obveznosti družinskega življenja in gospodinjstva z obveznostmi poklica in kariere kot ovire pri sprejemanju in odpravljanju odgovornih delovnih funkcij.

Mrčela (1996: 95) pravi, da se je z zaposlitvijo vloga ženske v gospodinjstvu in družini komaj kaj spremenila-obveznosti povezane z domom, družino in vzgojo otrok so neprimerno bolj prepuščene ženskam. Tega dejstva ne spremeni niti zaposlenost ženske, niti njen morebitni zahtevni položaj. Kljub visoki stopnji zaposlenosti žensk ostaja torej čas, namenjen gospodinjskim opravilom, neenakomerno porazdeljen po spolu. Zaradi družine je ženska, ne samo nadobremenjena, ampak tudi diskriminirana na trgu plačanega dela. Včasih morajo ženske tudi izbirati med poklicem in družino.

Pri usklajevanju zahtev dela in družinskega življenja prihaja do konfliktov (Šadl, 2002: 97):

- časovni konflikt pomeni težave z razporejanjem časa, energije in možnosti med poklicne in družinske vloge;
- pri konfliktu zaradi napetosti pride do prenosa (prelitja) napetosti ali čustvenega stanja, ki se ustvarja v eni vlogi na izvajanje druge vloge;
- vedenjski konflikt pa nastane zaradi neusklajenosti družinskih in delovnih vedenjskih vzorcev. Ženske imajo pogosto težave, da se 'preklopijo' iz ene vloge v drugo.

Nadobremenjenost žensk pa ni vplivala na to, da bi ženske kot ideal gojile le vlogo matere in gospodinje: nasprotno, kot kažejo raziskave, sta pri absolutni večini žensk (praktično enako tudi pri moških) vrednosti delo in družina uvrščeni na prvo mesto. *»Ženske so vsakdanje migrantke med različnimi časi, prostori in habitusi, vsak dan in po večkrat na dan menjavajo realne in simbolne registre, mojstrijo se v spretnostih organizacije, koordinacije in prilagajanja veliko bolj od moških kolegov, tovarišev, prijateljev in partnerjev. Za ženske je to gotovo obremenitev, a je hkrati tudi več kakor to, je izkušnja življenja v dveh svetovih, je dvojna navzočnost«* (Švab po Renner, 2001: 153-154).

Položaj žensk v plačanem delu odseva položaj žensk v družbi in je v skladu z družbeno delitvijo dela med moškimi in ženskami, katera je kulturno in družbeno pogojena. Plačano delo je tudi le vidni del dela žensk, medtem ko večina žensk opravlja še veliko ekonomskih in skrbstvenih dejavnosti v nevidnosti. V nadaljevanju se bom zato osredotočila na zasebno oziroma neformalno sfero. Celotna sfera zasebnosti je namreč še vedno definirana kot manj pomembna in manj vredna, pomembna samo kot podpora k bolj pomembni javni sferi in zato so tudi ženske kot glavne nosilke vlog v tej sferi razumljene kot manj vredne.

3. DOM - DRUŽINA - GOSPODINJSTVO

Kultura neke družbe, torej tudi družine in posameznika, je način življenja njenih članov, je zbirka idej in navad, ki se jih uči in prenaša iz roda v rod. Med ključnimi fenomeni vsakodnevnega življenja so dom, družina in gospodinjstvo. Vsak izmed njih deluje kot podsistem vsakodnevnega življenja, je ciljno usmerjen v varnost in zaščito, emocionalno podporo in zadovoljevanje potreb posameznika v njegovem zrelostnem samooblikovanju in vsakodnevnem življenju. *Dom* zagotavlja prostor in zavetje eksistenčnemu sidru; *družina* zagotavlja psiho-socialno in kulturno okolje; *gospodinjstvo* zagotavlja ekonomsko osnovo, tako imenovano bazo virov. Namensko in ciljno pa so vsi usmerjeni h kakovosti vsakodnevnega življenja (Lap-Drozg, 2001).

3.1 DRUŽINA

Družino je mogoče definirati na več načinov, kar samo potrjuje, kako kompleksen in zapleten sistem odnosov je to. V nadaljevanju bom zato predstavila par definicij družine:

»Družina morda ni več osnovna celica družbe, je pa organizacijski center vsakodnevnega življenja. Zakaj? Človekova reprodukcija se še dolgo ne odvija več samo v družini, pretežni del vsakodnevnih aktivnosti opravljamo zunaj družine in niti ne v neposredni zvezi z njo. Pa vendar je družina tista, ki »prinaša« nove generacije, prenos vsakodnevnih aktivnosti je središčna točka njene vzgojne vloge. Ne nazadnje je

družina izvor in determinacija najbolj neposrednih odnosov med človekom in človekom, med moškim in žensko» (Rener, 1979: 81).

»Družina je skupnost, v kateri se odvija pomemben del človekove in socialne reprodukcije. Predstavlja socialni in emocionalni prostor primarne socializacije, je vir emocionalne in materialne solidarnosti, člani in članice družine z različnimi in dopolnjujočimi se karakteristikami ustvarjajo nove vire in s tem socialni kapital, ki je potreben za uspešno tekmovanje na trgu delovne sile« (Sadar, 2000: 43).

»Družina je skupnost oseb na različnih stopnjah razvoja, skupnost, ki skrbi za otroke. Člani družine so povezani na različne načine in so med seboj odvisni. Te povezave in odvisnosti ne izhajajo le iz osnovnih potreb za preživetje, temveč se ves čas sprti razvijajo in dopolnjujejo v čustvenem doživljanju, spoznavnih izkušnjah, oblikovanju socialne podobe in osebne rasti slehernega od družinskih članov« (Tomori, 1994: 18).

Družbena vloga družine je torej ta, da zagotavlja ohranjanje družbe, da je »most« med posameznikom in družbo. To pomeni, da opravlja funkcije, ki so pomembne tako za razvoj posameznika kot družbe.

Funkcije družine so tako naslednje (Lap-Drozg, 2001: 20):

- Biološka: temeljna zveza moškega in ženske, ki omogoča reprodukcijo družbe z rojevanjem potomstva;
- Socialna: ustvarjanje sistema sorodstvenih odnosov. Omogočanje socialnega razvoja osebnosti;
- Ekonomska: omogoča zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb po stanovanju, obleki, prehrani, s tem družinski člani skupaj upravljajo z razpoložljivimi viri v sedanjosti in prihodnosti;
- Emocionalna: pričakovanje moralne in čustvene podpore in emocionalna stabilnost.

3.1.2 TRENDI SPREMINJANJA DRUŽINSKIH STRUKTUR

Ko danes govorimo o sodobni družini v naprednih in demokratičnih družbah, ne mislimo na nek čisto določen tip družinskega odnosa, marveč na veliko zelo različnih oblik družinskih skupnosti; te se spreminjajo iz roda v rod, pa tudi v življenju ena in iste osebe.

Za Slovenijo je značilna intenzivna pluralizacija družinskih oblik in družinskih življenjskih stilov. Narašča število enostarševskih družin, dopoljenih ali reorganiziranih družin, zunajzakonskih družinskih skupnosti in družin istospolnih partnerjev. Družinsko življenje danes tako bolj kot karkoli zaznamujejo raznolikost, kompleksnost in spremenljivost. *»Klasična nuklearna družina- družina z zaposlenim očetom, materjo gospodinja in s povprečno dvema otrokoma-, ki jo je pred desetletji sociolog Parsons razglasil za najbolj funkcionalno družinsko obliko modernosti, tako počasi izginja«* (Švab, 2001: 177).

Kaj se torej dogaja z družino? Postaja družina res vedno manj pomembna v vsakdanjem življenju posameznikov in posameznic? Družina je in bo tudi v prihodnosti podvržena spremembam. Spremembe na relaciji: družina- družba vplivajo na spremembe odnosov na relaciji družbena skupnost- družina. Uvajanje tržnega gospodarstva ponuja družini nove možnosti in nove omejitve. Mnogi zato trdijo, da izgublja svoj pomen, pa vendar je ravno družina tista, ki kljub vsem notranjim in zunanjim pritiskom, še vedno omogoča njenim članom, zlasti zaposlenim, da kompenzirajo učinke obremenitve. Vloga družine kot tradicionalno pomembnega blažilca in predelovalca napetosti in negotovosti, se tako le še povečuje. Danes tako družinsko življenje in zasebnost vedno bolj pogojujejo intimni odnosi, ključno terapevtsko vlogo v njih pa imajo ženske.

Zato menim, da družina je in tudi bo ostala zasebna sfera, v kateri lahko cveti individualnost, kjer ljudje lahko vsaj deloma pobegnejo zahtevam po konformnosti, ki jih vsiljuje širša družba. V kolikšni meri pa družina v modernih družbah še omejuje vlogo ženske, si bomo ogledali v nadaljevanju.

3.1.3 VLOGE V DRUŽINI

Povsod najdemo prepričanja, da obstajajo poleg temeljnih bioloških razlik tudi druge, psihične, vedenjske in osebnostne razlike med moškimi in ženskami. Povsod najdemo vrsto dejanskih razlik, ki jih ni težko opaziti: razlike v telesnem videzu, oblačenju, javnem in družinskem obnašanju, družbenem položaju, itd. In povsod se nam poraja vprašanje: so te razlike pristne, so »pravi« izraz človekove biološke spolnosti, ali pa so ustvarjene zaradi družbene vloge žensk in moških.

Parsons pravi, da je diferenciacija vlog glede na spol v funkciji ohranjanja stabilnosti družine kot družbenega podsistema, prav tako pa igra zelo pomembno vlogo v procesu socializacije otroka. *»Najpomembnejša je tako diferenciacija vlog na očetovsko in materinsko. Po Parsonovem mnenju ima oče instrumentalno vlogo (oče je tisti ki skrbi za materialne dobrine in vzdržuje zvezo družina-družba), mati pa ekspresivno (izrazno) vlogo znotraj družine. Temelj očetove instrumentalne vloge je torej očetova profesija, ki jo opravlja in od katere je v veliki meri odvisen status posamezne družine. S tem pa se že jasno kažejo obrisi tega kaj naj bi vsebovala ženska vloga znotraj družine; skrb za vsakodnevne gospodinjske posle in seveda skrb za otroke«* (Rener, 1979: 21). Torej po Parsonu prav razlike med spoloma nudijo temelje na katerih je zgrajena delitev dela med spoloma. Ženska je zaradi svoje biološke funkcije rojevanja in dojenja otrok privezana na dom.

Oakleyjeva temu nasprotuje (v Haralambos, 1999: 596) in pravi: *»Ne le da delitev dela glede na spol ni univerzalna, temveč tudi ni razloga, zakaj bi bila. Človeške kulture so raznolike in neskončno spremenljive. Svoj razvoj dolgujejo človeški inventivnosti, ne pa nepremagljivim biološkim silam«*. Povedano drugače, ljudje se učijo vedenja, ki se pričakuje od moških in žensk v njihovi družbi, torej je kultura družbe tista, ki najbolj vpliva na ustvarjanje moškega in ženskega vedenja.

Ali kot pravi Mrčela (1996: 40): *»Kultura določene družbe določa, katere vloge so (ne)sprejemljive za pripadnike-ce posameznega spola. V moderni družbi so tako vloge, ki naj bi jih opravljale ženske, povezane z (družbeno nižjim ovrednotenim) privatnim življenjem, moški pa naj bi opravljali vloge v javnem«*.

Taka delitev vlog je v slovenski družbi, v kateri so še navzoče tradicionalne vrednote, še vedno močno zasidrana. Črta, ki deli ženske vloge od moških vlog, je črta, ki razmejuje zasebno sfero od javne sfere. Vloga ženske je tako še danes opredeljena z nego in vzgojo otrok, skrb za dom in družino, nakupovanjem, čiščenjem ter s skrbjo za odrasle. Medtem ko je vloga moškega opredeljena kot skrbnika družine, s čimer je tudi določeno njegovo gospodovanje nad ženo (in otroci).

Biološke razlage, katerih osnovni vir je delitev dela po spolu, so bile in so še vedno najbolj prepričljiv argument pojasnjevanja razlik med moškimi in ženskami. Na podlagi reprodukcijske funkcije se je namreč oblikovalo osnovno človekovo vedenje, ki se je sčasoma tudi kulturno spreminjalo, v osnovi pa je ostalo nespremenjeno. Ženskam je tako še danes odkazana domača vloga kot nekaj naravnega, univerzalnega in neizogibnega. *»Tudi če ženska opravlja katerokoli drugo družbeno vlogo, od nje pričakujejo, da bo opravljala tudi svoje »primarne«, »naravne« vloge (vlogi matere in gospodinje)«* (Mrčela, 1996: 40).

3.1.4 DRUŽINSKO DELO

Za razumevanje ženske vloge v sferi družinskega dela je bil ključnega pomena razvoj položaja žensk v industrijskih družbah. Ženska je postala nezaposlena, ekonomsko odvisna gospodinja, moški pa edini prejemnik plače ali mezde, ki je s svojim delom vzdrževal ženo in otroke. Z ugospodinjenjem se je tako končal proces ustvarjanja podobe moderne družine, kot jo poznamo tudi danes. *»S tem pa se začneta prepletati dva vidika družinskega dela, ki sta neločljiva in tesno povezana na žensko vlogo v družini: reprodukcija ter gospodinjsko delo«* (Švab, 2001: 146).

Cutrufelli (v Rener, 1992: 188) razlikuje tri tipe reprodukcije: družbeno reprodukcijo, reprodukcijo delovne sile in reprodukcijo ljudi. Prvi tip je najširše zastavljen in se nanaša na reprodukcijo družbenih odnosov. Razlike med drugima dvema Rener pojasnjuje kot razliko med družinskim in gospodinjskim delom in pravi, da je potrebno družinsko delo razumeti v širšem smislu oziroma gospodinjsko delo pojmovati kot njegov sestavni del. Razliko med njima vidi tudi v tem, da je družinsko delo vse neplačano (žensko) delo v družini, medtem ko je gospodinjsko delo tisti del družinskega

dela, ki zagotavlja materialno preživetje in obnavljanje delovne sile. Poleg tega je gospodinjsko delo omejeno na področje doma, družinsko delo pa zahteva interakcijo z družbenimi institucijami.

Družinsko delo je torej koncept, ki označuje vrsto dejavnosti, potrebnih za vsakdanje funkcioniranje družine: gospodinjska dela, skrb za otroke, finančna dela, tehnična dela, itd. Posebno mesto v družinskem delu zavzema tudi odnosno delo. Ženske ne opravljajo le gospodinjskega dela in skrbijo za otroke, bolne ter starejše ljudi, temveč v veliki meri prispevajo tudi k moževemu delu in prostemu času z zagotavljanjem čustvenega blagostanja. V tem pogledu je enkratno ravno zato, ker ga določa prav neločljivost dveh elementov njegove narave: emotivnega in racionalnega. Ali kot pravi Hochschild (v Švab, 2001: 146): »*Družinsko delo lahko nadomestijo le v njegovem materialnem in racionalnem vidiku, težko pa tudi v emotivnem, saj ta ni izmerljiv*«. Družinsko delo je tako z vidika zadovoljevanja vsakdanjih potreb prav gotovo najpomembnejša oblika neformalnega dela.

Ne moremo pa iti tudi mimo dejstva, da gre večinoma za dejavnosti, ki so še danes družbeno pripisane ženskemu spolu in zato tudi spolno determinirane.

3.1.5 DELITEV DELA MED DRUŽINSKE ČLANE

Zelo intenzivna vključenost žensk v plačano delo ni bistveno spremenila tradicionalne delitve dela med spoloma v gospodinjstvu. Večkratno obremenitev zaposlenih žensk v Sloveniji je nekoliko sicer omilil organiziran in sofinanciran prenos nekaterih funkcij iz gospodinjstva v javno sfero, kot je široko razvejana mreža ustanov za varstvo otrok, organizirana javna prehrana in drugo. Še vedno pa veliko večino neplačanega dela v zasebni in javni sferi opravijo ženske.

Zakaj v družbi še vedno obstaja tradicionalna asimetrija delitve dela v družini pojasnjuje Švab (2001: 151) in navaja naslednje značilnosti:

- avtoterapevtski značaj očetovske vpletenosti v nego in skrbi za otroke.

Moško delo v družini se omejuje na prijetnejša opravila, povezana z otroki, redkeje pa druga vsakdanja rutinska (še posebej gospodinjska) opravila. Ukvarjanje z otroki lahko deluje kot psihološka terapija, rutinska gospodinjska dela pa so le dodatno odvečno breme. Ženske tako večkrat naletijo na odpor in hkrati v prepričevanje vložijo precej več energije, če gre za rutinska gospodinjska opravila kot pa pri pogajanju o delitvi nege in skrbi za otroke.

»Ko sta bila otroka še majhna smo šli večkrat skupaj na kakšen sprehod, tudi igral se je veliko z njima, jima bral zgodbice«. (Julči - 50 let)

- moško sodelovanje v družinskem delu kot pomoč partnerki.

Z vključevanjem žensk v »moški« svet (plačanega) dela se povečujejo tudi pričakovanja po večji vključitvi moških v »ženski« svet družinskega dela. Ko sta zaposlena oba, in danes je čedalje več ekonomsko aktivnih žensk, so pričakovanja (zaposlenih) žensk po egalitarnih emocionalnih odnosih in po bolj enakovredni čustveni podpori pogosto višja. Pa je temu res tako? Raziskave kažejo, da se moška vloga v delitvi družinskega dela omejuje le na (minimalno potrebno) pomoč, ki pa postaja vse bolj intenzivna in zato daje vtis pomikanja k simetrični delitvi dela. Toda, če upoštevamo, da jo generirajo prav intenzivirane zahteve sfere dela, ki delujejo obremenjujoče predvsem za ženske, se večja moška pomoč pri družinskem delu domala izniči. *»V povprečju zaposleni moški za gospodinjska opravila porabijo 6,3 ure na teden, zaposlene ženske pa 23,3 ure na teden« (Sadar, 2000: 44).*

»Mož mi moram reči zelo malo pomaga pri gospodinjskih opravilih, praktično nič. Če se kaj pokvari ali če je npr kaj zamašeno, takrat to opravi on, pa še na to ga moram večkrat opozoriti«. (Nuša - 53 let)

- stabilnost percepcij in vrednot glede spolne delitve dela.

Ta je v družini predvsem spolno determinirana in s tem močno vezana na naravo in torej nespremenljivost. Večino gospodinjskih del pri nas še vedno opravljajo ženske, kljub njihovi zaposlenosti za polni delovni čas. Še največja izenačenost v delitvi dela je vidna v skrbi za denarne zadeve, najmanj pa v »neprijetnih« opravilih, kot so pranje perila,

kuhanje in pomivanje posode. *»Torej je za ženske družina vir konflikta glede na plačano delo, medtem ko je za moške plačano delo vir konflikta v odnosu do družine«* (Sadar, 2000: 46).

To kažejo tudi raziskave, katere poročajo, da se brezposelni moški ne vključujejo v delitev družinskega dela oziroma da se ta z njihovo brezposelnostjo ne spreminja.

»Mož mi zelo redko pomaga, čeprav je tudi sam upokojen. Delno mi pomaga pri kakih večjih nakupih ali delu na vrtu, včasih mi tudi pomije in zbiksa hodnik, pozimi kida sneg. Gre za večja dela ali pa dela okoli hiše. Vsa ostala opravila prepušča meni. V glavnem vsa gospodinjska dela opravim«. (Katjuša - 52 let)

Prav tako se je ob povečanem zaposlovanju žensk pojavila pomembna redistribucija družinskega dela. Ob dvojni obremenitvi z družinskim delom in službenimi obveznostmi, se je distribucija družinskega dela spremenila tako, da so presežke dela namesto moškega partnerja začele prevzemati druge ženske- babice, sosede, prijateljice. Pomoč ženskam se je tako spletla v neformalno mrežo, ki deluje še v kombinaciji s varuškami, čistilkami, ipd.

- družbena kompleksnost narave ženske vloge v družini.

Z ločitvijo meznega dela (ekonomijo) in gospodinjskega življenja (družino) v času industrializacije zahodnih družb, je bila ženskam dodeljena nova delovna naloga: nudenje emocionalne podpore družinskim članom. Bianchi (v Švab, 2001: 145) pravi, da je *»odnosno ali emocionalno delo tisto delo, ki označuje dejavnosti negovanja družinskih članov, bolnih, skrbi za starejše, blaženja zunanjih (okoljskih) frustracij (šola, delovno mesto) družinskih članov in ustvarjanje prijetnega počutja v družini«*. Medtem, ko ženske nudijo partnerjem emocionalno podporo, razumevanje in nežnost, same niso deležne enake obravnave. S tem ko moški partner ne vrača, kar prejme, ženski in samemu sebi potrjuje njen podrejeni položaj v hierarhiji spolov.

Delitev gospodinjskega dela pa je odvisna tudi od izobrazbe in od tega ali sta zaposlena oba starša ali samo eden. Tako lahko opazimo, da se z višanjem izobrazbe, ženske manj posvečajo gospodinjskim opravilom. Tiste, ki imajo izobrazbo višjo od visoke, pa

ponavadi prepuščajo ta opravila tretji osebi. Zaposlene ženske torej vedno bolj pomagajo drugim ženskam, da se lahko te zaposlujejo ali ostanejo zaposlene (Švab, 2001: 152).

»Dokler se nisem odselila od staršev smo imeli skoz pomočnico, zdaj pa jo trenutno nimam, enostavno zaradi tega ker živim v garsonjeri, ki je tako majhna, da mislim da se jo sploh ne da normalno pospraviti in da pomočnica nima tam kaj iskat. Čim bom pa imela kakšen kvadrat več, bom takoj najela pomočnico, predvsem zato da mi bo pomila kopalnico, zlikala, prah pobrisala, enostavno tista dela ki jih ne maram«.
(Andreja - 28 let)

Spolna delitev dela, v kateri so ženske odgovorne za nego in vzgojo otrok ter domača opravila, moški pa za »nedomača« opravila v javni sferi, je vrh spolno določenih razlik v moči. Spolna ideologija je namreč tista, ki legitimira, uzakonja moško moč in opravičuje moško prednost z razlago o tem, kako in zakaj so ženske in moški drugačni. Moč in ideologija sta torej tista ključna mehanizma, ki prevajata spolne norme in razlike v žensko zastopljenost.

Delo v gospodinjstvu torej ostaja domena žensk, posamezna popravila v hiši sicer običajno ženske prepustijo moškim, ali pa za to plačajo servise. Skrb za bolne družinske člane, kot tudi skrb in vzgoja otrok, zlasti najmlajših je na ramenih žensk. Slika se sicer nekoliko spremeni, če sta zaposlena oba partnerja, toda še vedno je manj takih parov, ki si delijo gospodinjska opravila.

3.2 GOSPODINJSTVA

Posamezne vede obravnavajo gospodinjstvo takole: v ekonomski teoriji razumejo gospodinjstvo kot osnovno potrošno enoto; v sociologiji kot neformalno, neplačano dejavnost izven delovnega časa, torej kot dejavnost prostega časa; v demografski statistiki gospodinjstva štejejo in spremljajo dinamične pojave.

Pri nas slovar slovenskega knjižnega jezika (v Lap-Drozg, 2001: 22) določa gospodinjstvo kot:

- Opravljanje in vodenje domačih hišnih del;
- Skupnost oseb, ki živijo in se hranijo skupaj.

Gospodinjstvo je torej vsaka družinska ali druga skupnost oseb, ki skupaj stanujejo in skupaj trošijo dobrine za zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb. Družinsko gospodinjstvo je torej gospodinjstvo, v katerem živi ena ali več družin.

Poznamo več vrst gospodinjstev:

Kmečka gospodinjstva:

Tu vsaka kmetija pomeni temeljno gospodarsko enoto in vsi člani delajo v tem gospodarstvu kot kmetje na svoji lastni kmetiji. Noben izmed članov ni v rednem delovnem razmerju zunaj gospodarstva, nima zasebne obrti, ni upokojenec, eden ali več članov gospodinjstva pa lahko občasno dela tudi zunaj, da si pridobijo dopolnilne prihodke.

Nekmečka gospodinjstva:

V njih se stekajo prihodki v obliki osebnih dohodkov iz formalne zaposlitve ali samozaposlitve. Bistvo teh gospodinjstev je smotrna poraba prejemkov in dobrin in to tako, da zaposluje gospodinjstvo delo samo še v neznatni meri, da prestopi v storitveno dejavnost, ter s tem sprošča čas za izobraževanje in rekreacijo.

Mešana gospodinjstva:

Del sredstev ustvarijo takšna gospodinjstva iz dohodka od kmetijske dejavnosti, drugi del pa s prejemki iz zaposlitve (Lap-Drozg, 1993: 13).

3.2.1 FUNKCIJA GOSPODINJSTVA

Gospodinjstvo kot dejavnost ima dandanes povsem drugačen pomen in vlogo, kot v preteklosti. Relevantno je, da se gospodinjstvo ne zaključuje samo v sebi kot »opravljanje hišnih del«, temveč so družine in gospodinjstva integralna celota neke

družbe ter ji tvorijo osrednjo življenjsko hrbtenico in živčevje, ker ustrezajo osnovnim življenjskim potrebam ljudi po varnosti, rasti in razvoju, zdravju, medsebojnih odnosih in vsakodnevnem preživetju. Za ta namen so potrebna znanja, spretnosti in strategije, ki so pomembne za reševanje problemov vsakdanjega preživetja. Gre torej za splošno človekovo dejavnost upravljanja z viri (Lap-Drozg, 2001: 26).

Z gospodinjstvom zato razumemo upravljanje z viri. Viri, s katerimi upravlja posameznik in družine, pa so naslednji:

- Človeški viri, ki jih sestavljajo:
 - a) kognitivne (miselne) sposobnosti,
 - b) manipulativne (motorične) sposobnosti,
 - c) afektivne (čustvene) sposobnosti in medsebojni odnosi;
- Čas za delo, počitek, izobraževanje in zabavo;
- Energija:
 - a) stvarna (človekova),
 - b) materialna (vse dovedene energije);
- Dobrine:
 - a) denar,
 - b) proizvodi,
 - c) storitve;
- Okolje (ožje in širše bivalno okolje) (Lap-Drozg, 2001: 26).

Formalno okolje gospodinjstvom je torej družba kot celota. Okolje je zavestno usklajeno in organizirano: neposredno med posamezniki, družinami in družbo, med ljudmi v podjetjih, ustanovah in javnih službah, lokalno samoupravo in državno upravo, med političnimi organizacijami in civilno družbo. Vmesna stopnja med formalnimi organizacijami in posamezniki so torej gospodinjstva in družine. Izmenjava je obojestranska: gospodinjstva in družine dnevno upravljaajo s človeškimi viri, časom, energijami ter dobrinami, organizirano okolje pa gospodinjstva in družine oskrbuje z blagom in storitvami ter jim zagotavlja pravno, ekonomsko, socialno in tehnološko ureditev.

3.2.2 ZNAČILNOSTI GOSPODINJSKEGA DELA

Osnova materialne dobrine, ki pripomore k družinskemu blagostanju, je torej delo. Na delo motrimo s treh vidikov: prvi je tehnični in pomeni delo in dejavnost za življenje in zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb; drugi je individualen pristop k delu, v katerem posameznik uživa v svojih dosežkih in napredku v karieri ter mu pomeni samozavest, ugled v družbi in občutek moči; tretji je delo kot izziv. Poleg tega pa obstaja še obsežno delo za oskrbo družine, večinoma ga opravljamo po vrnitvi iz službe. Po stresu v službi se nadaljuje stres doma in delo je omejeno na izvajalsko plat, poleg tega ga, kot smo že videli, večinoma opravljajo ženske ne glede, da so zaposlene tudi zunaj doma.

Angleški ekonomist Adam Smith je l. 1756 v svojem delu Blaginja naroda gospodinjstvo opredelil kot osnovno porabniško enoto, v kateri se dnevno obnavlja in poraja delovna sila in se opravljajo rutinska hišna dela: kuhanje, pospravljanje ter šivanje in pranje. Ta dela je obsodil na anonimno, nepomembno in nedotakljivo zasebno sfero (Horvat po Smith, 2002: 14).

Na podlagi ugotovitev Oakleyjeve (2000) in drugih virov, v nadaljevanju povzemam naslednje značilnosti gospodinjskega dela:

- **Monotonost / enoličnost** - gospodinjsko delo kot neskončna rutina. Pogosto je primerjano z monotonim delom v tovarni na tekočem traku. Ružić (2000: 95) pravi: *»hišna dela so sizifove muke: iz dneva v dan ista duhomorna početja, ki se stalno ponavljajo. To delovanje se opazi samo če ni opravljeno: pomivanje, pospravljanje, krpanje in pranje oblačil- kot bi se neprenehoma ženska borila proti zlu«*.
- **Razdrobljenost del** - delo kot niz nepovezanih nalog, od katerih nobena ne zahteva vse pozornosti tiste, ki jih opravlja. Zaradi monotonosti in razdrobljenosti dolge serije opravil čez dan, nastopi občutek, da vedno nekaj delaš, pa imaš še toliko narediti.

- **Delovne ure gospodinj so med najdaljšimi v družbi** - zdi se, da se količina časa potrebnega za gospodinjsko delo, prav nič ne zmanjšuje, čeprav je na voljo vse več gospodinjskih aparatov in čeprav ima ženska več možnosti da se uveljavi tudi izven doma. Gospodinjstvo kot nevidna služba, ki te vedno čaka. Kot vir nezadovoljstva pa se pogosto omenja tudi pretirana naglica- npr. kuhanje kosila ob točno določenih urah.

»Kosilo smo imeli vedno točno ob določeni uri, mož se je nato vrnil v službo, jaz pa sem ostala sama s punčkami. Za vse delo v gospodinjstvu sem bila vedno sama. Od jutra do večera«. (Iva - 80 let)

- **Avtonomija** - večina žensk se strinja, da je pri gospodinjenju najboljša to, da si sam svoj gospod, da ti ni treba hoditi na delo in da imaš prosti čas. Nobenih splošnih pravil ni, ki bi narekovale, kaj naj gospodinje dela ali kako in kdaj naj dela. Razen nekaterih temeljnih stvari - priprava obrokov, pranje, pospravljanje stanovanja - gospodinja svoje delo določa po lastnih željah.

»Ni mi žal, da sem se odločila ostati doma. Svoje delo imam rada. Hitrosti, stresa, živčnosti ne maram. Službe zato nisem nikoli iskala«. (Julči -50 let)

Na drugi strani, pa se zdi, da je avtonomija ki jo ima gospodinja bolj navidezna kakor resnična. Biti sam svoj gospod pomeni, da moraš nadzorovati svoje delo: z drugimi besedami, paziti, da gospodinjsko delo opraviš. *»Gospodinja je prej svobodna od kakor svobodna za«* (Oakley, 2000: 107). Kar pomeni, da nima vedno nadzora v času opravljanja domačih opravil, toda tudi ni popolnoma sama pri odločitvi kaj bo počela.

- **Je zasebno** - gospodinjsko delo je dejavnost, ki jo gospodinje opravljajo doma. Dom je delovno mesto in njegove meje so tudi meje družinskega življenja. Gospodinja zato nima priložnosti, da bi se povezovala s svojimi »sodelavkami«, razen kadar gre v trgovino.

»Sedaj ko sem doma nimam več toliko kontakta z ljudmi, kot sem ga imela prej, tudi družim se ne več toliko kot prej saj je večina mojih sodelavk še zaposlenih«. (Katjuša - 52 let)

- **Gospodinjsko delo je označeno za manj vredno-podcenjeno.** Gre za osrednje protislovje- gospodinjsko delo je delo, gospodinjsko delo ni delo. V družbi še vedno prevladuje mnenje o stereotipu gospodinjskega dela kot trivialnega in manj vrednega dela, stališča o ženskah, ki se nevrotično ukvarjajo z nepomembnimi stvarmi, in majhen družben ugled, ki ga imajo tradicionalna ženska opravila. Ker gospodinjsko delo ni priznано za pravo delo, je tudi gospodinja sama nezanimiva, nepomembna oseba. Ljudje mislijo da je gospodinjsko delo manj pomembno in to mnoge gospodinjice spravlja v slabo voljo.

»Veliko ljudi se obnaša kot da gospodinjskega dela sploh ni, kot da se stvari same naredijo«. (Andreja - 28 let)

- **Status gospodinjice-** Ker gospodinjsko delo ni del formalnega dela je necenjeno tako z vidika družbe kot tudi družine same. Gospodinja ne proizvaja blaga, ki bi imelo neposredno ekonomsko vrednost - ko dela za druge, jim omogoča, da se ukvarjajo z produktivno ekonomsko dejavnostjo.

»Da bi me mož kdaj pohvalil se ne spomnim. Prej mi očita če kaj ni pospravljeno ali narejeno. Isto velja za kuhanje, če je dobro vidim da je zadovoljen ker vse tudi poje, če pa na hitro nekaj skuham sem večkrat deležna zmrdovanja. Tako da ne morem reči da ceni moje delo«. (Nuša - 53 let)

Mrčela (1996: 41) pravi, da indikatorji poklica, izobrazbe in dohodka, niso edini in ne najpomembnejši pri določanju statusa ženske. Na njen status vplivajo status partnerja, zakonski stan, materinstvo ali 'nematerinstvo'. Status gospodinjice je tako definiran s statusom njenega moža (nezaposlena soproga bogatega obrtnika pa ima bistveno drugačen družbeni status kot nezaposlena soproga tovarniškega delavca).

»Hotela sem ostati doma, ko sta bila otroka še majhna. Mož veliko dela in finančno smo si to lahko privoščili. Želela sem si življenje brez večjih stresov, hitrosti, živčnosti, zato mi delo doma tudi najbolj odgovarja«. (Julči - 50let)

- **Izkušnje povezane z delom zunaj doma vplivajo na zadovoljstvo z delom doma** - ženske, ki so v preteklosti zasedale visok poklicni položaj, so nezadovoljne z gospodinjsko vlogo.

»V pokoj sem šla zaradi zdravstvenih težav tako da sem bila v bistvu prisiljena pustiti službo in dolgo časa se nisem mogla privaditi na vso situacijo. Prej je moja zaposlitev vključevala predvsem stike z ljudmi in kar naenkrat je bilo vsega konec in ostala sem sama doma«. (Katjuša - 52 let)

- **Identifikacija žensk z gospodinjsko vlogo in odgovornost za gospodinjsko delo je razumljena, dojeta kot ženska-** Tako se ženske pogosto srečujejo s stereotipnimi prepričanji in pritiski norm, ki pravijo, da žena pripada le domu, delu in otrokom. Tudi veliko žensk težko opusti mnenje, da je njihova primarna vloga doma. Celo če prevzame žena delo zunaj doma, navadno še naprej brezplačno opravlja hišna dela in sprejema to kot svojo dolžnost.

»Moški ni za dom, on je tisti, ki mora služiti denar in vzdrževati družino. Moški ni normalen če je doma, ker to ni po naravi. Ženski je prirojeno, da skrbi za dom in družino«. (Iva - 80 let)

- **Gospodinjsko delo ne omogoča osebne rasti in napredovanja-** občutek, da je ženska nekaj dosegla, je le bežen, v delu samem redko kdaj uživa in nobene možnosti nima, da bi dobila finančno priznanje. Bergmann pravi, da se plačanemu moškemu delu pripisuje večja vrednost kakor ženskemu nevidnemu, neplačanemu delu in se ustvarja občutek *»da mož ženo vzdržuje brez kakršnegakoli povračila in da je ona v parazitskem položaju«* (v Mrčela, 1995: 59).

»Ne morem reči, da dela nimam rada, saj sem ga navajena že od doma. Vendar sem za to delo prijela ker sem morala, ne zato ker bi tako hotela«. (Nuša - 53 let)

- **Povezano z vlogo matere-** izraz gospodinja pomeni žensko, ženo ali mater. Lap-Drozgova je prepričana, da je filozofija oziroma modrost družinskega

gospodinjstva stvar ženske. Pri tem pravi, da se Slovenke delajo mučenice, ker želijo po vzorcu svojih mam, starih mam in prababic vse narediti same. »Grešiti začnejo že pri majhnih otrocih, ko jim pospravljajo igrače in obleke. To je zelo naporno. S tako vzgojenimi otroki se poročijo naslednje generacije in vzorci se nadaljujejo« (Horvat po Drozg, 2002: 15).

Lahko rečemo, da ženske razvijejo do gospodinjskega dela dvojen odnos. Po eni strani gospodinja išče zadovoljitev v gospodinjenju: gospodinjska vloga je del njene samopodobe. Po drugi strani pa so gospodinje pripravljene priznati svoje nezadovoljstvo in vlogama žene in matere dati prednost pred vlogo gospodinje (Oakley, 2000: 113).

Ženske s prvim odnosom, pri katerem je gospodinjska vloga bistvena za samoumevanje, gospodinjsko delo opravljajo zaradi njega samega, in nagrada, ki jo dobijo zanj, je ozko omejena na to, da gospodinjsko delo pač opravijo. Temu odnosu bi lahko rekli »tradicionalen« in je značilen za tiste ženske, ki sprejemajo spolno razlikovanje in omejene možnosti žensk zunaj doma.

»Mož mi je pomagal le takrat ko sem bila bolna in je to moral narediti. Nikoli ga nisem silila in on se ni nikoli vmešaval. Rada sem bila gospodinja in to je odgovarjalo tudi njemu. Tudi on je rad videl da je vse pospravljeno in urejeno. Zakaj bi mi pomagal- imel je težko službo. Znal je razločiti kaj je žensko in kaj moško delo-kaj mora storiti on in kaj jaz, kar je edino prav«. (Iva - 80 let)

Pri drugem odnosu pa je gospodinjsko delo razumljeno kot ohlapno, kot instrumentalna dejavnost, ki jo je treba opravljati. Tu zakon temelji na tovarštvu in delitvi dela med partnerjema.

»Imava razdeljeno delo. Jaz v glavnem kuham, perem, likam. On ponavadi perilo obesi, ga tudi zloži, tudi stanovanje vedno sesa samo on, odnaša smeti. Ampak vse to delava ponavadi le čez vikend, ko imava več časa«. (Andreja - 28let)

Kot sem že omenila, je značilnost gospodinjskega dela, za razliko od drugih vrst dela, njegova umeščenost v domače okolje. Poleg tega je to delo neplačano in hkrati (zato)

družbeno manj vrednoteno od plačanega. Delo je ponavljajoče se in prisilno, neskončen krog čiščenja, pomivanja posode in skrbi za otroke. Ali kot pravi Oakley (2000: 250): »Ustrezen simbol gospodinjskega dela (in zgolj gospodinjskega dela) ni neskončen trak, temveč prisilen krog, podoben kletki, v kateri se miška vrti na svojem kolesu in ne more ven«.

3.2.3 DEJAVNOSTI V GOSPODINJSTVU

Do vrhunca razvita industrializacija je z razvojem množice uporabnih izdelkov izboljšala in olajšala gospodinjsko delo in tudi kakovost vsakodnevnega življenja. Na modernizacijo slednjega so najbolj vplivali pralni stroj in plenice za enkratno uporabo, hladilnik, zmrzovalnik in mikrovalovna pečica, avto, radio, televizorji in telefoni, itd. Zakaj ob vsem silnem tehnološkem napredku prav nič ne kaže, da bi posamezniki pretirano lagodno pluli skozi življenje?

V današnjem gospodinjstvu je mnogo dela takšnega, da zelo težko presodimo, kateremu delu bi dali časovno prednost. Najnujnejša dela moramo vsekakor opraviti najprej. In tu se lahko vprašamo, katero delo je najnujnejše? To je v različnih gospodinjstvih različno in je v veliki meri odvisno od različnih dejavnikov, kot so vrsta zaposlitve, stopnja izobrazbe, starosti partnerjev in njihovih otrok ter spola družinskih članov. Participacija moških v domačem delu je še vedno drugačna od ženske, kar pa seveda ne pomeni, da je ta participacija drugačna le v času, ki ga porabijo za to delo.

Grošelj (1998: 43) v posameznem gospodinjstvu loči tri vrste del:

- Dela, ki jih moramo nujno opraviti vsak dan so:
 - priprava hrane,
 - pomivanje posode,
 - urejanje ležišč,
 - pospravljanje stanovanja,
 - itd.

»Najbolj uživam v kuhanju. Ker sem doma si vedno vzamem čas in skuham kaj res dobrega. V tem pogledu smo vsi zelo razvajeni- vsi cenimo dobro domačo hrano. Kuhinjo menjamo pri nas doma na 5 let, tako jo obrabim«. (Julči - 50 let)

Večini žensk predstavlja kuhanje ustvarjalno dejavnost, pri kateri lahko eksperimentirajo s poizkušanjem novih receptov. K negativni percepciji pa lahko prispeva pretirana naglica, ker možje in otroci zahtevajo nekatere obroke ob čisto posebnih urah. Gre tudi za dela, ki so rutinska, vsak dan ponavljajoča, nefleksibilna in do neke mere izolirana od socialnih kontaktov.

- Dela, ki jih opravljamo približno enkrat tedensko so:

- pranje perila,
- likanje,
- tedenski nakup živil,
- tedensko čiščenje prostorov,
- šivanje in krpanje,
- načrtovanje dela in izdatkov,
- itd.

»Pospravljati in likati ne maram, ker smo do mojega 24 leta doma imeli vedno pomočnico, ki je vsa ta dela opravljala. Tega nisem navajena delat in mi je zato živa muka«. (Andreja - 28 let)

Likanje, pospravljanje, pranje perila so dela, ki nosijo negativen predznak prav zaradi njihove ponavljajoče se dejavnosti. Poleg tega ta dela ne zahtevajo nikakršne miselne aktivnosti. Edino nakupovanje predstavlja bolj pozitivno, sproščujoče opravilo. Morda je eden od razlogov tudi ta, da gospodinja vsaj takrat »uide« zavetju svojega doma.

- Občasna dela, ki jih moramo planirati v daljših časovnih razdobjih (npr. enkrat mesečno, dvakrat ali trikrat letno) so:

- čiščenje oken,
- struganje in lakiranje tal,

- zračenje in čiščenje obleke in ležišč,
- beljenje stanovanja, menjava tapet,
- itd.

»Ne maram čiščenja oken, ker mi je to delo dolgočasno in okna tako ali tako ne ostanejo dolgo časa čista«. (Katjuša - 52 let)

Gaberšek (v Likar, 2002: 89) pravi: *»Ženska dela se opravljajo redno, potrebno jih je ponoviti naslednji dan, če ne že prej, predstavljajo vsakodnevno rutino in so bolj ali manj neodložljiva. Obratno so moška dela občasna, se ne ponavljajo, tako tudi ni čudno, da moški pogosteje kot ženske označijo to delo za sproščujoče. Ženske navadno opravljajo več stvari hkrati, to pa še dodatno povečuje njihovo obremenjenost. Pri večini ženskih del je učinek kratkotrajen, obenem je neviden, saj za ostale družinske člane predstavlja to delo samoumevno podobo doma«.*

Ker družba gospodinjskega dela (in žensk) ne ceni je s tem delno odgovorna za podcenjevanje in omalovaževanje vsega tistega časa, ki ga ženske zanj porabijo. Ženske namreč težje načrtujejo svoj prosti čas, saj so gospodinjske obveznosti neskončne. Sama sem mnenja, da se za večino del v gospodinjstvu najde ustrezna alternativa, ki bi lahko znatno olajšala delo ženskam. Zakaj se v večji meri ne poslužujejo storitev, ki jih ponuja trg, bom govorila v nadaljevanju.

3.2.4 TRŽNE ALTERNATIVE GOSPODINJSKEMU DELU

Ljudje svoje potrebe zadovoljujejo na različne načine. Pri zadovoljevanju svojih potreb si lahko v okviru lastnih sposobnosti pomagajo sami, v okviru svoje najožje sorodstvene skupine, lahko jim pomagajo prijatelji in znanci, ali pa se za pomoč obrnejo na zasebnega obrtnika ali družbene servise. Le malokdo si izbira le enega od načinov zadovoljevanja potreb, ampak jih v skladu z zmožnostmi vsakdo kombinira in dopolnjuje.

Po vsebini je namreč komajda možno ločiti med deli, ki se opravljajo v formalnih institucijah, ter tistih, ki se opravljajo na neformalen način. Značilno je, da se dela, ki sodijo v gospodinjsko proizvodnjo, lahko relativno hitro in prožno premeščajo bodisi nazaj v domača gospodinjstva, ali se nasprotno selijo iz domačega gospodinjstva v formalne organizacije, kar dokazuje, da lahko proizvodnja dobrin in uslug teče istočasno ali izmenično v obeh kontekstih, to je v javno sferi, na tržišču in v družbenih dejavnostih ali v privatni sferi, v domačih gospodinjstvih.

Zanimiva se mi zdi opredelitev gospodinjskih dejavnosti in njihovih tržnih alternativ, katere podaja Chadeau:

DEJAVNOSTI V GOSPODINJSTVU	TRŽNA ALTERNATIVA
1. Kuhanje, nakupovanje, skupaj s prevozom, čakanjem v vrstah in shranjevanjem kupljenih dobrin.	Kosila v restavracijah, majhni obroki v bifejih.
2. Čiščenje. Pranje in likanje posteljnine. Vrtnarstvo. Ogrevanje. Nakup trajnih potrošnih dobrin. Popravila in vzdrževanje stanovanj.	Bivanje v hotelih ali penzionih.
3. Šivanje in krpanje oblačil.	Storitve krojačev, šivilj.
4. Pranje in likanje oblek.	Storitve hišne pomočnice.
5. Popravila in vzdrževanje avtomobila.	Storitve mehanikov.
6. Čuvanje otrok.	Storitve otroških vrtcev ali negovalk.
7. Nadzor nad otroki od 1 – 14 let. Zdravstvena nega izven doma. Druga pomoč materam. Igre in zabava. Prevoz otrok. Skrb za domače živali.	Storitve otroških negoval ali zaposlenih v organiziranih centrih za nadzor in razvedrilo.
8. Nega na domu. Zlasti ostarelih ljudi.	Storitve poklicnih negovalk.
9. Nadzor nad opravljanjem nalog in domačih zadolžitev. Branje knjig.	Storitve zasebnih učiteljev ali inštruktorjev.
10. Ostalo: računovodstvo, tajniška opravila, druga administrativna in strokovna opravila.	Storitve zasebne poklicne tajnice.

Vir: (Chadeau v Lap – Drozg, 1993:10)

Gre torej za razmerje med družino in storitvami na trgu. S tem razumemo obrtna in druga podjetja, industrijo, družbene in javne dejavnosti ter pedagoške in šolske, zdravstvene in socialno varstvene institucije. Vendar pa ne glede na to koliko so razvite

učinkovite in razvejane storitve, ostaja dejstvo, da se velik del potrebnega dela še vedno odvija v gospodinjstvu ali na ravni sorodstvenih mrež. Ob dvojni obremenitvi z družinskim delom in službenimi obveznostmi, se nekatere ženske odločijo za najeto pomoč. Prenos gospodinjskega dela v storitvene dejavnosti je namreč zelo zanimiva kategorija, vendar je veliko odvisno tudi od družinskega proračuna. Čim nižji je dohodek, več moraš doma narediti, kdor ima več, si lahko privoščijo prehrano zunaj doma, čiščenje stanovanja, čistilnico in likanje.

»Vedno imamo doma najeto pomoč. Ker mi čas ne dopušča, da bi gospodinjila sama«. (Breda - 52 let)

Vseeno pa si potrebe ljudje najraje in najpogosteje poskušajo v okviru svojih zmožnosti zadovoljevati sami. To je tudi razumljivo, saj je oblika samopomoči najcenejša, glede na druge dokaj hitra ter tudi kvalitetna, posamezniku pa nudi še občutek samozadovoljstva.

»Nikoli nisem imela gospodinje. Če prav pomislim nikoli nisem niti pomislila na to. Predvsem zato ker sem večino dela zmogla sama, pri otrocih mi je veliko pomagala tudi mama. Po drugi strani pa si je denarno niti ne bi mogla privoščiti«. (Katjuša - 52 let)

Zakaj ljudje v večji meri ne uporabljajo družbenega servisa in drugih legalnih oblik zadovoljevanja potreb, je težko razložiti, kajti vzrokov je veliko, poleg tega pa so specifični za vsakega posameznika ter posamezne skupnosti.

Vzemimo primer otroškega varstva. To je eno najbolj tipičnih del, ki so ga ženske še pred nedavnim opravljale izključno v domačem okolju, kot neplačano delo. Vendar pa, ne glede na to koliko je razvita institucija otroških jasli, večino otrok še vedno varujejo starši ali sorodniki. V prvi vrsti predvsem zato, ker niso in ne morejo biti prirejene individualnim značilnostim, potrebam otrok in njihovih staršev.

»Predvsem, kar se tiče vrtcev sem absolutno proti. Do 3 leta bi moral biti otrok pri mami, da se ne matra tako, da je pravilno vzgojen, ljubljen. Majhen otrok je še zelo švoh, pa tudi nihče drug ni tako odgovoren kot mamica. Otrokov srček preveč trpi v vrtcih«. (Iva - 80 let)

Podobno se dogaja tudi z uslugami, ki jih formalne organizacije ponujajo ostarelim osebam in bolnikom. Zadovoljevanje potreb po negi in varstvu, pa naj gre za otroka, bolnega, ostarelega človeka, zahtevajo diferencirane storitve, ki poleg tega zahtevajo še čustveno angažiranost.

Običajno nastopajo javne službe v obliki velikih birokratskih organizacij, ki v marsičem spominjajo na industrijske organizacije. V tem oziru se tudi razlikujejo od gospodinjestev, ki nastopa običajno v obliki manjših enot. Po drugi strani pa se javne službe približujejo gospodinjstvu po svojih namenih, kajti njihova dejavnost ni šele sredstvo za realizacijo nečesa drugega, temveč je usmerjena v neposredno zadovoljevanje človeških potreb, tako kot dejavnost gospodinjstva.

V nadaljevanju se bom osredotočila na gospodinjsko delo, kot na neformalno neplačano delo. Gospodinjsko delo se namreč še vedno opredeljuje kot ne-delo, saj ni del formalne ekonomije. *»Ena najbolj nespornih trditev, ki še danes velja za vse večjo zmoto je, da je onkraj zaposlenosti ne-zaposlenost in nedelo, da je onkraj delovnega časa nedelovni čas in da je onkraj proizvodnje, ki jo opravljajo zaposleni med delovnim časom, gola poraba«* (Svetlik, 1988: 5).

4. GOSPODINJA - POKLIC?

Pri nas poklica gospodinje, priznanega v javni sferi dela (in v registru poklicev) ni, razen gospodinja kmetovalka, ki se izobražuje na Kmetijskih šolah, a v ta program se mladi zelo neradi vpisujejo. So sicer poklici, ki so podobni delu v gospodinjstvu, t.i. negovalni poklici npr. varuhinje in vzgojiteljice v vrtcih, bolniške strežnice ipd. Pri nas in tudi drugje uvrščamo gospodinjsko delo v prosti, neplačani čas.

»Dejstvo, da delo pomeni vse vrste aktivnosti, od katerih mnoge niso plačane in da se zaposlitev nanaša le na aktivnost, ki je plačana, je bistvenega pomena«, pravi Kos (1988: 39).

Od vseh oblik dela, je tako edino zaposlitev, delovno mesto, nekaj kar človek ima, kar mu daje stalno plačo, status in celo vrsto socialnih in političnih pravic. Toda kako potem obravnavati vrsto neformalnih del in del, ki se pojavljajo na meji med formalnim in neformalnim?

Eno ključnih področij regulacij neformalnega dela je torej njegovo razmerje do zaposlitve. Pri tem pa je potrebno izhajati iz spoznanja o njuni komplementarnosti. Himmelweit (v Haralambos, 1999: 375) poudarja, da obstajajo številne razlike med meznim delom in hišnim delom:

- Mezdno delo je plačano in navadno poteka v jasno določenih časovnih obdobjih. Hišno delo ni plačano in časovna obdobja dela in nedela med seboj niso jasno ločena.

Kot smo že videli je formalno delo opredeljeno kot aktivnost, za katero dobi možki/ženska plačilo, ko se vključi v formalni trg delovne sile. Neformalno delo pa so vse tiste neplačane aktivnosti za člane in članice družine, ki se izvajajo v gospodinjstvu ali zunaj njega.

Vendar Pahl razlaga, kako je likanje lahko različno definirano glede na situacijo ženske, ki lika, in razumevanje družbenega okolja, v katerem likanje poteka (ali je zaposlena kot likarica za poln ali skrajšan delovni čas ali pa lika zase, za svoje otroke, partnerja, ali pa kot prostovoljka za amatersko gledališko predstavo; ali lika v okviru svoje zasebne dejavnosti; ali lika svojo bluzo ali oblačila svoje tašče; ali lika za denar, kakšno drugo nagrado ali pa se z likanjem sprošča po kakšnem mentalno napornem delu). Šele če imamo veliko informacij o okoliščinah in družbenih odnosih okrog neke dejavnosti, lahko razumemo pravo naravo te dejavnosti (Mrčela, 2002: 31).

Iz primera tako jasno vidimo, da je lahko v določenih okoliščinah isto delo poimenovano kot formalno ali neformalno, oziroma je plačano ali ne. Bistven element, ki loči formalno delo od neformalnega, je torej stopnja družbene institucionalizacije in regulacije določenega dela. Pri neformalnem delu je ta stopnja namreč minimalna in direktna regulacija s strani družbe je praktično nepriznana.

Tudi v primeru ene od intervjuvank v moji raziskavi Nuše, ki se z gospodinjstvom ukvarja na dva načina- za plačilo in brezplačno, lahko vidimo, da je delo ki ga opravlja v okviru svojega doma neplačano medtem, ko za isto delo drugje (izven svojega doma) prejema plačilo. Delo, ki ga opravlja doma čuti kot dolžnost katero mora opraviti in zanj ne pričakuje nobenega povračila.

»Nikoli nisem razmišljala o tem, da bi bilo delo, ki ga opravljam doma plačano. Zdi se mi samoumevno, da ženska poskrbi za svojo družino. V istem domu živim tudi sama in tudi jaz imam rada red in čistočo, rada imam čiste otroke, tega ne delam zaradi denarja, temveč zaradi sebe. Delo, ki ga opravljam drugje pa je seveda plačano«. (Nuša - 53 let)

»Delo v gospodinjstvu je po svoji naravi proizvodjalno in storitveno; predelava živil spada v proizvodjalno, serviranje jedil pa v storitveno dejavnost. Po naših družbenih konvencijah se delo v gospodinjstvu ne šteje za zaposlitev. Če se ista ali enaka dela opravljajo izven gospodinjstva, se štejejo za zaposlitev; npr. pospravljanje stanovanja z razliko od pospravljanja hotelske sobe; varstvo in vzgoja otrok v okviru gospodinjstva z razliko od dela v vzgojno- varstveni organizaciji« (Lap-Drozg, 1993: 40).

- Za meznega delavca so delo in prosti čas, proizvodnja in potrošnja ločeni, plače in delovni pogoji pa so odvisni od dogovora. Hišno delo pa nasprotno poteka v okviru doma, ki je tudi središče prostega časa in potrošnje: ne omogoča neposrednega dogovarjanja o plačah in delovnih pogojih in ne vključuje nobene pogodbe o zaposlitvi.

»Gospodinjstvo se od plačane formalne in neformalne proizvodnje razlikuje po mestu, kjer se delo opravlja, po plačilu, po izvajalcu, ni pa nujno, da je razlika tudi v sami vsebini dela« pravi Boh (1988: 83).

Lep primer je igra varuške z otrokom v vrtcu, katera je definirana kot delo, medtem ko je enaka igra z istim otrokom, ko so pri njej udeleženi starši, definirana kot zabava, sprostitev, izkazovanje ljubezni, pravi Mrčela (2001). Iz primera je tako lepo razvidno, kako težko je pri skrbstvo-varstvenih delih ločiti med privatnimi in javnim oziroma kako nemogoče je vztrajati pri delitvi teh del v javna in privatna, ker obstaja med njimi kontinuiteta. V določenih situacijah se ta dela opravljajo v javnih institucijah kot plačano delo, v drugih pa spet kot neplačano delo v domačih gospodinjstvih. In značilno je, da so izvajalci teh del v privatni in javni sferi lahko iste osebe.

»Moderna gospodinja je torej dvojna osebnost: opravlja žensko vlogo in je hkrati delavka v poklicu, ki ima vse značilnosti drugih delovnih vlog, razen ene- da ni plačan« (Oakley, 2001: 106).

Element, ki ga gospodinjsko delo za razliko od plačanega formalnega dela (dela znotraj sistema zaposlovanja) ne vsebuje, je torej denarno plačilo. Gospodinja za svoje delo znotraj doma ni plačana. Po mojem mnenju to dejstvo tudi bistveno določa njen status.

»Mož mi na mesec nakaže denar ki ga potrošim za gospodinjstvo. Za vse ostale nakupe (obleke, itd) greva skupaj v trgovino. Na trenutke mi je težko, ker ga moram vsakič prositi za denar«. (Julči - 50 let)

Denarno je torej odvisna od svojega moža ali drugih članov družine. Gospodinjsko delo tako še danes večina žensk in moških opredeljuje kot najbolj podcenjeno in nepomembno delo sploh.

»Da bi me mož kdaj pohvalil se ne spomnim. Prej mi očita če kaj ni pospravljeno ali narejeno. Isto velja za kuhanje, če je dobro vidim da je zadovoljen ker vse poje, če pa na hitro nekaj skuham sem večkrat deležna zmrdovanja. Tako da ne morem reči, da ceni moje delo. Kar se pa tiče mojega dela drugje, pa moram reči da mu je prej nerodno kakor ne. O tem se nismo doma niti nikoli pogovarjali. Sama cenim svoje delo, saj trdo delam in veliko pripomorem k našim financam«. (Nuša - 53 let)

Beckerjev model 'Nove ekonomije gospodinjstva' predpostavlja, da ženska načrtuje, da bo večino svojega življenja preživela z zaposlenim možem, s katerim bo imela otroke in da bo zaradi materinskih obveznosti manj sodelovala na trgu delovne sile kot moški. Zaradi takšnih pričakovanj ženska manj investira v svojo izobrazbo in je tudi več verjetnosti, da bo prevzela slabše plačana dela, ki so bolj v skladu z gospodinjskim delom. In ko si ženska z možem ustvari družino, nižja plača žensko vzpodbuja, da se specializira za gospodinjsko delo na račun manjšega vlaganja v svoje potenciale v prihodnosti. Mož, ki več zasluži, pa neprekinjeno investira v svoje delo na trgu dela zato, da bi povečeval dohodek gospodinjstva.

Ekonomisti, ki zagovarjajo Beckerjev model namreč menijo, da je obstoječa neenakomerna delitev dela v gospodinjstvu učinkovita, dejansko pa ni tako, saj ravno te

neenakosti omejujejo možnosti za spremembo delitve dela in tako ohranjajo status quo. Gospodinjsko delo ni spolno nevtralnno, temveč kulturno določeno in nosi oznako 'žensko delo' (Milkman and Townsley, 1994: 612-613).

- Poleg tega je plačano delo del ekonomskega sistema. Plačani delavci so vključeni v proizvodnjo blaga, ki se prodaja na trgu. Ta proces je tisti, ki neposredno ustvarja presežno vrednost, in proizvedeno blago šteje kot del bruto nacionalnega proizvoda. Za ženske (ali moške), vključene v hišno delo, se ne zdi, da bi imeli ekonomsko vlogo. Ne nudijo tržnega blaga, temveč storitve za svojega partnerja in otroke. Delo je povezano s čustvenimi vezmi med zakonskima partnerjema in ne z neosebniimi ekonomskimi razmerji.

Eichlerjeva (v Haralambos, 1999: 639) trdi, da to kar delajo gospodinje ni nič drugačno od tistega kar dela veliko plačanih delavcev. Gospodinja lahko npr. spremeni surov material- jajce, moko, mleko in začimbe v torto. Torto poje družina, verjetno jo tudi mož poje kos. Pek bi počel natančno ista opravila, ki proizvajajo blago, ki se prodaja in ustvarja presežno vrednost za delodajalca. Menjalna vrednost, ki jo ustvari gospodinja, je »ukradena«: usluge, ki jih nudi, in dobrine, ki jih ustvari, so porabljene, a jih ni mogoče prodati. Žena proizvaja uporabno, ne pa menjalno vrednost. Gospodinja lahko še naprej ustvarja uporabno vrednost na primer s kuhanjem in čiščenjem, pa vendar ne dobi ekonomske nagrade za svoj trud.

Razlika med obema je torej v tem, da gospodinjstvo proizvaja za lastne potrebe, industrija pa za trg, se pravi za zunanjega porabnika. Družina je torej bistven element dihotomne delitve dela na produkcijsko delo, ki ga določa sistem zaposlitve, in reprodukcijsko delo, ki poteka v okviru gospodinjstva (družine).

Čeprav ne proizvaja dobrin za prodajo, pa gospodinja vsekakor proizvaja drugo vrsto blaga: delovno silo. Gospodinjsko delo predeluje blago kupljeno s sredstvi, pridobljenimi z plačanim delom, in na ta način zagotavlja usluge vsem članom gospodinjstva. Učinek, ki ga s tem omogoča, je dnevna in letna reprodukcija delovne sile. Družina se torej nahaja med dvema trgovoma: med trgov delovne sile, ki ga zalaga, in trgov blaga, kjer je potrošnik. Družina je torej neke vrste »socialna tovarna«. Proizvaja namreč ljudi, ki so sposobni prodajati svojo delovno silo delodajalcu, in ta

delovna sila je tista, ki ustvarja vrednost. Na tej osnovi gospodinjstva tudi doprinesejo velik, a na žalost neugotovljiv delež k narodnemu dohodku.

Ali kot je na začetku 20. stoletja dejal A.C. Pigou: *»Če bi se ženska, ki je kot gospodinja zaposlena pri samskem moškem, poročila z njim, bi se nacionalni dohodek zmanjšal, saj bi se njeno prej plačano delo izvajalo brezplačno«* (v Hanžek, 2000: 186).

Kje je torej meja med delom in nedelom, delom in prostim časom in koliko je ta razlika družbeno in kulturno pogojena? Ali je delo res vsaka človeška dejavnost (kar vključuje tudi igro, zabavo, učenje) ali samo tista, ki posameznikom zagotavlja preživetje?

»Da bi določeno akcijo lahko definirali kot delo, je potrebna poraba energije in prispevek k proizvodnji dobrin in storitev. Poleg tega so elementi dela tudi vzorci socialnih interakcij, ki jih delo definira, zagotavljanje družbenega statusa delavcu in denar, ki ga delo prinaša« (Oakley, 2000: 26).

Tudi Mrčela (1995: 57) odgovarja na vprašanje, zakaj je gospodinjsko delo razumljeno kot nedelo. Delo gospodinje ponavadi ni opredeljeno kot poklic, saj se ne opravlja za določenega delodajalca, zanj se ne prejema direktno plačilo, ni določenih delovnih ur in se opravlja doma.

Zanimiva pa se mi zdi ena od definicij dela, ki jo podaja Bergmann (1986: 199). Ta pravi, da je poklic *»aktivnost, ki omogoča posamezniku vir preživetja«*. Po drugi strani pa je tudi gospodinjsko delo aktivnost, katera zagotavlja oziroma nudi posamezniku hrano, obleko in urejen prostor za živeti. To je po mojem mnenju vsekakor v skladu z definicijo poklica.

Po vsem kar je bilo povedanega se res lahko vprašamo, kako je možno, da je tako nizko vrednoteno delo, ki je življenjskega pomena za preživetje posameznika in za obstoj družbe in ki ga redno opravlja več kot polovica vsega prebivalstva in ki izvajalcem jemlje v povprečju skoraj toliko časa kot redno formalno delo?

5. GOSPODINJE V SLOVENIJI- IZSLEDKI EMPIRIČNE RAZISKAVE

METODOLOGIJA:

5.1 Vrste raziskave

Da bi lažje razumela kaj gospodinjsko delo pomeni ženskam danes v Sloveniji, sem se odločila, da s pomočjo razgovorov s šestimi ženskami odkrijem čimveč o poteku, statusu in stališčih do gospodinjskega dela. Dele odgovorov sem že predstavila kot ilustracije v teoretičnem delu naloge. Sledila pa bo še celovita predstavitev intervjujev.

5.2 Merski instrumenti

V raziskavi sem zbirala podatke z opazovanjem in spraševanjem. Instrument, ki sem ga uporabila v raziskavi je bil vprašalnik, na podlagi katerega sem izvedla intervjuje s šestimi ženskami. Šlo je za neposredni pogovor z vsako posameznico, s katero sem se predhodno dogovorila o namenu pogovora. Pogovarjale smo se o različnih področjih njihovega življenja: dom, delo, prosti čas, itd. Število vprašanj, ki sem jih zastavila se giblje okoli 20, odvisno od posameznice.

5.3 Vzorec

V raziskavi je sodelovalo šest žensk. Najstarejša med njimi ima že 80 let, najmlajša pa 28. Vse živijo v Ljubljani. Tri od njih hodijo še v službo, ostale so doma. Štiri ženske sem poznala že od prej, dve pa sem spoznala preko skupne kolegice. Za intervju sem se zmenila z vsako žensko posebej. Z tremi sem se pogovarjala pri njih doma, z eno sem se zmenila v lokalni, z ostalima dvema pa pri nji v službi. Z vsemi sem se lahko sproščeno pogovarjala. Vse ženske sem seznanila z namenom intervjuja, jim zagotovila anonimnost in zaupnost. Nobena od žensk, ki sem jih prosila za intervju ni odklonila sodelovanja. Ženske so svojo zgodbo prosto pripovedovale in tako so tudi zapisane. Vse pogovore sem izvedla v mesecu januarju leta 2003.

5.4 Obdelava in analiza podatkov

Odgovore na vprašanje iz intervjujev sem analizirala v luči podatkov, ki sem jih predstavila v teoretičnem delu naloge. Tako sem dobila vpogled na življenje in problematiko žensk iz dveh vidikov: teorije in prakse. Na podlagi prebrane literature, izkušenj in intervjujev, sem dobila vpogled v življenje žensk, diskriminacije in predsodkov katere so deležne.

6. REZULTATI IN RAZPRAVA

Največji problem žensk je v njihovi nevidnosti in nepriznavanju gospodinjskega dela v androcentrični kulturi. Z intervjuji sem želela, da se jih sliši, da povedo svoje zgodbe. Povedale so jih same, iz svojega zornega kota.

Preden predstavim analizo intervjujev bom na kratko predstavila vseh šest intervjuvank:

1. KATJUŠA

Katjuša je stara 53 let, je poročena in ima 2 otroka. Po izobrazbi je gimnazijski maturant. Preden se je invalidsko upokojila je delala kot vodja kadrovskega oddelka v državnem podjetju. Sama pravi, da je imela težko in odgovorno delo, vendar ga je rada opravljala. Sprememba ob upokojitvi jo je zato zelo prizadela. Pravi, da se še do danes ni navadila, da ne hodi več v službo in da je le gospodinja. Čeprav ji gospodinjsko delo vzame veliko časa, še vedno pogreša stik z zunanjim svetom, katerega pravi da je izgubila. Večina njenih starih prijateljic namreč še vedno dela. Če bi dobila dobro ponudbo za službo, bi se takoj ponovno zaposlila.

2. BREDA

Breda je lastnica uspešnega podjetja. Stara je 52 let, je poročena in ima enega otroka. Končala je višjo šolo. Sama pravi da se nima za gospodinjo, saj večino dela prepušča najeti pomoči. Ponavadi tudi kosilo kuha samo čez vikend, ker čez teden tako nihče

nima časa in zato vsi jedo zunaj v restavracijah. Sama si ne predstavlja, da ne bi bila zaposlena, kljub temu pa pravi da je gospodinjsko delo premalo cenjeno.

3. IVA

Je moja babica. Stara je 80 let, poročena že dobrih 50 let, v zakonu so se ji rodili 3 otroci. Končala je samo osnovno šolo tako kot večina punc iz revnih kmetij v tistem času. Ko je bila še majhna je morala oditi od doma in delati kot dekla na drugih kmetijah. Sama pravi, da so bili tisti časi težki in se jih zato nerada spominja. Za garaško delo, katerega je opravljala cel dan ni dobila nobenega plačila. Po vojni se je poročila z dedijem in od takrat dalje bila samo še gospodinja. Gospodinjsko delo je vedno rada opravljala in nikoli ji ni bilo žal, da se je tako odločila. Ženski je mesto doma, ob otrocih, je vedno govorila. Istega mišljenja je bil tudi njen mož. Ne zdi se ji prav, da se danes ženske tako ženejo za kariero, ker ob tem trpi družina. Vseeno pa je mnenja, da družba premalo in prenizko ceni žensko in njeno delo, pa naj bo kakršnokoli že.

4. JULČI

Julči je 50 letna gospodinja. Je mati dveh otrok. Je žena. Z možem sta se skupaj odločila, da ona ostane doma in skrbi za dom ter otroke, on dela in služi denar. Končano ima višjo šolo, pred poroko je 2 leti delala v računovodstvu. Dela ne pogreša pravi, saj ji gospodinjstvo vzame veliko časa. Ponosna je na delo ki ga opravlja v svoji družini. Kakorkoli pogledaš se njen svet vrti okoli družine in to ji tudi odgovarja. Rada je gospodinja in pravi, da svoje odločitve ne obžaluje. Mož veliko zasluži tako da ji ni bilo treba nikoli skrbeti za finance. Pravi, da je ne moti ker nima svojega denarja in mora zanj prositi moža. Otroka ima zdaj že večja tako da si večkrat privošči tudi čas zase, vsaj 1x na teden tako hodi s prijateljico na tenis. Družabnosti ji tudi ne manjka, z možem veliko hodita ven, 1x na leto si privoščijo tudi dolgo potovanje v toplejše kraje.

5. NUŠA

Nuša je končala osnovno šolo. Preden se je upokojila (primorana zaradi tehnološkega viška) je delala v tovarni. Pokojnina ji ne zadostuje, zato si je morala poiskati še

dodatno delo. Zaradi svoje izobrazbe in starosti, se je odločila da bo pomočnica na domu. Sedaj je stara 53 let, je poročena in ima 2 otroke. Delo ki ga opravlja ji ni preveč všeč, vendar nima velike izbire. Zaradi kreditov ga mora opravljati. 2x na teden zato hodi pospravljati k neki družini. Se ne pritožuje, tako pač mora biti, pravi. Če pa bi imela možnost, bi raje ostala doma in se posvečala svojim opravilo in ne tujim.

6. ANDREJA

Andreja je moja dobra prijateljica. S svojim fantom živita zdaj že 2 leti v majhni garsonjeri. Stara je 28 let in ima narejeno visoko šolo. Dela kot komercialno administrativni referent v neki firmi. Sebe ne šteje kot tipično gospodinjo, saj pravi da se z večino gospodinjskih opravil srečuje le ob vikendih, pa še takrat si jih delita skupaj s partnerjem. Čez teden gre po naporni službi raje na dolg sprehod, kot pa da se mudi po stanovanju. Pravi da pospravljati in likati ne mara, ker so do njenega 24 leta (preden se je odselila od staršev) imeli doma pomočnico, ki jim je pospravljala, likala, pomivala in zato tega dela ni navajena in ji je kot pravi sama živa muka! Zaveda pa se, da se bo njeno delo še podvojilo, ko se bosta odločila imeti otroka.

Glavna razlika med ženskami, ki sem jih intervjuvala je predvsem v družbenem položaju, ki ga zasedajo, vlogami ki jih igrajo in okolju v katerem živijo. Njihova mnenja, njihove zgodbe so si zato tudi različne.

S pomočjo intervjujev in prebrane literature sem prišla do naslednjih ugotovitev, ki nakazujejo izkušnje, s katerimi se soočajo ženske:

- **Tako družba kot posamezniki (predvsem moški) ne cenijo gospodinjskega dela.**

»Mislím, da družba nikakor ne cení gospodinjskega dela. V bistvu se z gospodinjami sploh nihče ne ukvarja, da ženska opravlja večino dela doma pa sploh ni vprašljivo. Tako pač je«. (Katjuša - 52 let)

»Družba prenizko cení gospodinjsko delo. Za moške pa je tako ali tako samo po sebi umevno, da ga po večini opravlja samo ženska«. (Breda - 52 let)

»Veliko ljudi se obnaša kot da gospodinjskega dela sploh ni, kot da se stvari same naredijo. Tako sem se obnašala tudi sama dokler se nisem odselila, potem pa sem ugotovila, da se prah nabere in da se ne pobriše sam in podobne zadeve (haha). Šele potem, ko začneš gospodinjiti ugotoviš, da je določene stvari treba narediti in da gre za to kar nekaj časa«. (Andreja - 28 let)

V družbi namreč še vedno prevladuje mnenje o stereotipu gospodinjskega dela kot trivialnega in manj vrednega dela, stališča o ženskah, ki se nevrotično ukvarjajo z nepomembnimi stvarmi, in majhen družben ugled, ki ga imajo tradicionalna ženska opravila. *»Sama pravim da trdo delam, on pa sploh ni tega mnenja«* je vse prepogosti stavek, ki ga slišimo. Vse ženske torej vidijo gospodinjsko delo kot podcenjeno in v očeh družbe premalo vrednoteno.

- **Delitev dela v družini je še vedno neenakomerna.**

»Mož mi zelo redko pomaga, čeprav je tudi sam upokojen. Delno mi pomaga pri kakih večjih nakupih ali delu na vrtu, včasih mi tudi pomije in zbiksa hodnik, pozimi kida sneg. Gre za večja dela ali pa dela okoli hiše. Vsa ostala opravila prepušča meni. V glavnem vsa gospodinjska dela opravim sama«. (Katjuša - 52 let)

»Mož pomaga zelo redko, občasno kadar mu čas dopušča, kdaj kaj skuha, drugih stvari pa ne opravlja«. (Breda - 52 let)

Breda ima najeto pomoč, toda kljub temu ostaja celotno vodenje gospodinjstva njena skrb. Ne glede na to, da je tudi sama polno zaposlena in da vodi uspešno podjetje, je ona tista, ki se meni z najeto pomočjo, skrbi za to ali je delo narejeno in tudi plačano. Mož se s tem delom ne ukvarja in ne obremenjuje. Presežke dela so tako namesto moškega partnerja začele prevzemati druge ženske- plačane varuške, snažilke ali ženske, ki pomagajo drugim ženskam na principih solidarnosti, recipročnosti (babice, sosede, prijateljice).

»Mož mi skoraj nikoli ne pomaga pri gospodinjskih opravilih. Kot sem že povedala je veliko službeno odsoten in takrat ko je doma ga sigurno ne boste videli pomivati posodo (haha)«. (Julči - 50 let)

Večino gospodinjskega dela še vedno opravi ženska. Dela, ki jih v družini opravljajo moški so bolj tehnične narave (popravila v stanovanju in zunaj njega), velikokrat pa skrbijo tudi za denarne zadeve v družini. Ženske opravljajo bolj dela, povezana s kuhanjem, pranjem, likanjem, torej dela, ki sodijo med rutinska in vsakodnevna opravila.

Samo ena od žensk je mnenja, da mora obstajati jasna delitev dela na tipično moška in tipično ženska opravila. Temu odnosu bi lahko rekli »tradicionalen« saj je značilen za tiste ženske, ki sprejemajo spolno razlikovanje in omejevanje možnosti žensk zunaj doma.

»Mož mi je pomagal le takrat ko sem bila bolna in je to moral narediti. Nikoli ga nisem silila in on se ni nikoli vmešaval. Rada sem bila gospodinja in to je odgovarjalo tudi njemu. Tudi on je rad videl da je vse pospravljeno in urejeno. Zakaj bi mi pomagal - imel je težko službo. Znal je razločiti kaj je žensko in kaj moško delo-kaj mora storiti on in kaj jaz, kar je edino prav«. (Iva - 80 let)

Predsodki žensk (o ženskah) so velikokrat tako močni kakor predsodki moških: pogosto podpirajo stereotip, ki so ga ustvarili moški, in ponavljajo, »da morajo ženske ohraniti svojo ženskost«. Prav tako so nezaupljive do tistih, ki so tako pogumne, da poskušajo prelomiti s temi predsodki (Oakley, 2000: 104).

Kljub še vedno neenakomerni porazdelitvi družinskih obveznosti med partnerjema pri nas, le zaznavamo nekatere spremembe. Andreja pravi, da si delo deli s svojim partnerjem. Pa si ga res? Sama pravi, da kuha, pere, lika, po mojem mnenju torej dela veliko več kot on. To so dela, ki jih mora opraviti vsak dan, ne glede na to, da je tudi sama polno zaposlena. Medtem ko ji on v gospodinjstvu le občasno pomaga.

»Imava razdeljeno delo. Jaz v glavnem kuham, perem, likam. On ponavadi perilo obesi, ga tudi zloži, tudi stanovanje vedno sesa samo on, odnaša smeti. Ampak vse to delava ponavadi le čez vikend, ko imava več časa«. (Andreja - 28 let)

Kot smo že videli so ženske naučene, da je gospodinjsko delo njihova skrb. Kljub nekaj desetletjem enakopravnosti, emancipacije in finančne samostojnosti. S tem pa delajo škodo sebi, svojim hčeram, vnukinjam in vsem ostalim ženskam, ki jim ni vseeno.

- **Glede nege, skrbi in vzgoje otrok je delitev dela med partnerjema sicer bolj uravnotežena, čeprav še vedno večji del bremena pade na ženska ramena, kar je v skladu z pomenom, ki ga materinstvo ima za ženske.**

Moško delo v družini se omejuje na prijetnejša opravila, povezana z otroki (med njimi najprijetnejša je igra), redkeje na druga vsakdanja rutinska (še posebej gospodinjska) opravila. Ukvarjanje z otroki lahko deluje kot psihološka terapija, rutinska gospodinjska opravila ali celo upravljanje gospodinjstva pa so le dodatno, odvečno breme.

»Delno mi je pomagal pri vzgoji otrok, vendar je bil veliko v službi, tako da je večji del ostalo meni. Tudi v službo je odhajal zelo zgodaj zjutraj tako da se sploh ne spomnim, da bi kdaj oblekel otroka in ju peljal v vrtec ali šolo. Z otroci se je najraje igral, poleti jih učil plavati, pozimi smučati.« (Katjuša - 52 let)

»Mož je pri punčkah v glavnem pomagal ko sta bili že v šoli, gimnaziji. Sama jim nisem kasneje več znala pomagati pri domačih nalogah in takrat jima je pomagal moj mož, ki je bil tudi bolj šolan. Ko sta bili majhni se je veliko igral z njima, jima pripovedoval zgodbice. Lepo ju je vzgajal, za ostalo sem poskrbela jaz. Moški tudi ne vedo točno kaj naj delajo z dojenčkom, nam ženskam je to bolj prirojeno.« (Iva - 80 let)

»Bolj malo. Mož je zelo zaposlen in ko sva se poročila sva se dogovorila, da jaz ostanem doma in skrbim za gospodinjstvo in otroke. Ko sta bila še majhna smo šli večkrat skupaj na kakšen sprehod, tudi igral se je veliko z njima, tako da ne morem reči, da ni nič naredil pri otrocih.« (Julči - 50 let)

Imeti otroka ženski prinese določen status. Ko ženska zanosi in rodi postane »prava ženska« in šele z rojstvom otroka izpolni svojo usodo, svojo »najpomembnejšo« vlogo

v življenju. Za fante pa velja, da postanejo »pravi moški« takrat, ko začnejo delati in služiti denar.

»Vzgoja otrok mi pomeni zelo veliko. Jaz sem imela to možnost, da sem lahko ostala doma in skrbela za otroka, ko sta bila še majhna in to delam še zdaj. Če imaš le možnost je prav da ostaneš doma, vsaj jaz tako mislim, je pa res da si tega ne more privoščiti vsaka. Zavedam se da imam srečo, da mi nikoli ni bilo treba iti v službo. Tudi otroka sta vesela, da sem vedno doma ko me potrebujeta«. (Julči - 50 let)

Nedvomno obstaja razlika v med zaposleno in nezaposleno žensko. Zaposlene ženske se tako srečujejo s težavami pri zaposlovanju predvsem zaradi materinstva. Zaradi osebnega pritiska se počutijo krive in zaskrbljene, da ne bodo mogle izpolniti vseh svojih obveznosti, zato menijo, da morajo poleg odlični delavk na delovnem mestu biti tudi odlične matere in gospodinje (Šadl, 2002: 97).

»Kot sem že prej povedala sem oba otroka že zelo zgodaj dala v vrtec. Moja mama je bila že takrat zelo bolna, moževi starši pa ne živijo v Ljubljani, tako da niti nisem imela druge izbire. Seveda mi je bilo takrat zelo težko, ampak drugače ni šlo. Na srečo tudi nikoli ni bilo nobenih problemov ne s fantoma, ne z njihovimi učiteljicami. Vse so bile vedno zelo prijazne tako da večjih težav na srečo nisem nikoli imela, razen tega da sta bila večkrat bolna. Seveda bi ostala doma in skrbela za njih, če bi imela to možnost, kasneje pa bi se vrnila na delo«. (Nuša - 53 let)

Vendar pa, ne glede na to koliko je razvita institucija otroških jasli, večino otrok še vedno varujejo starši ali sorodniki. Tudi v mojem primeru je vseh šest žensk reklo, da vsaj do 2 leta starosti otroka ne bi dale v vrtec.

»Razen tega da so vrtci zelo dragi, sploh za kakšne povprečne plače, mislim da so kar v redu. Otroci se tam socializirajo. Dokler pa je še dojenček ali dokler ne shodi, bi ga jaz vseeno raje dala svoji mami, enostavno že zato, ker so dojenčki predeno shodijo zelo štorasti, pa tudi ena vzgojiteljica ne more pazit vseh hkrati. Predvsem dokler je otrok majhen rabi mamo, jaz še nisem slišala, da bi kakšen moški dojel. Drugače pa ko enkrat shodi in začne komunicirat, pa čimprej v vrtec,

ker se mi zdi, da so otroci ki ne hodijo v vrtec bolj bolehnii in plahi«. (Andreja - 28 let)

Tiste, ki imajo denar se lahko odločijo za druge alternative, ki jih ponuja trg:

»Pred tretjim letom nobenega otroka na bi dala v vrtec. Vsi trije otroci so imeli varuško, vsaj dokler niso začeli hoditi v šolo in so lahko poskrbeli zase že sami«. (Breda - 52 let)

So pa nekatere, ki ostajajo doma in se izključno posvečajo gospodinjskim opravilom in vzgoji otrok:

»Predvsem, kar se tiče vrtcev sem absolutno proti. Do 3 leta bi moral biti otrok pri mami, da se ne matra tako, da je pravilno vzgojen, ljubljen. Majhen otrok je še zelo švoh, pa tudi nihče drug ni tako odgovoren kot mamica. Otrokov srček preveč trpi v vrtcih. Ženska bi morala biti doma, če ima majhne otroke in moški bi moral dovolj zaslužiti, da bi ona lahko skrbela za dom«. (Iva - 80 let)

- **Storitve na trgu ne morejo nadomestiti funkcije družine, lahko pa so v veliko pomoč.**

»Kakor sem rekla, dokler se nisem odselila od staršev smo imel skoz pomočnico, zdaj pa jo trenutno nimam, enostavno zaradi tega ker živim v garsonjeri, ki je tako majhna, da mislim, da se jo sploh ne da normalno pospraviti in da pomočnica nima tam kaj iskat. Čim bom pa imela kakšen kvadrat več, bom takoj najela pomočnico, predvsem zato da mi bo pomila kopalnico, zlikala, prah pobrisala, enostavno tista dela, ki jih ne maram«. (Andreja - 28 let)

»Vedno. Ker mi čas ne dopušča, da bi gospodinjala sama. Zvečer z možem tudi pogosto hodiva na obiske ali druge prireditve in enostavno mi zmanjka časa«. (Breda - 52 let)

Prenos gospodinjskega dela v storitvene dejavnosti je tako zelo zanimiva kategorija, vendar je veliko odvisno od družinskega proračuna. Čim nižji je dohodek, več moraš

doma narediti, kdor ima več, si lahko privošči prehrano zunaj doma, čiščenje stanovanja, čistilnico in likanje.

Pomoč na domu si zato lahko privoščijo le redki.

»Nikoli nisem imela pomočnice. Če prav pomislim, nikoli nisem niti pomislila na to. Predvsem zato, ker sem večino dela zmogla sama, pri otrocih mi je veliko pomagala tudi mama. Po drugi strani, pa si je denarno niti ne bi mogla privoščiti«. (Katjuša - 52 let)

- **Večina žensk zavrača patriarhalno pojmovanje družine, po katerem mož materialno preživlja družino, žena pa skrbi le za gospodinjstvo in otroke.**

»Mislim, da ženska ki ostaja doma, razvrednoti sebe in svoje življenje. Zato ker mora še kaj drugega, ustvarjalnega početi, sicer se počuti zapostavljena in izgubi še tisto energijo, ki jo potrebuje za vsakdanja običajna opravila, ki že tako pašejo v njeno delo«. (Breda - 52 let)

»Ne strinjam se s trditvijo, da je ženski mesto doma, ob otrocih. Prvič, je s tem ženski odvzeta samostojnost, ker je avtomatično, če ne dela finančno odvisna od nekoga, ker za svoje delo ni plačana. Pa tudi mislim, da s tem nekako stagnira, ker ne hodi v družbo in se ne družijo z ljudmi, predvsem s svojo generacijo. Ker če ena ostane doma drugi pa hodijo v službo, se poveča razlika med njimi, vsaj jaz tako mislim«. (Andreja - 28 let)

Izjema sta Iva in Julči.

»Ženski je prirojeno da skrbi za dom in družino. Iz mojih izkušenj se v vsem oziru splača, da je ženska doma. Otroci niso zapostavljeni, mož boljše dela. Ženska veliko pripomore k celotni družini če ostane doma. Tako je že od nekdaj. Ženska podpira tri vogale, moški le enega«. (Iva - 80 let)

Iz Ivinega primera lahko sklepamo, da je njena starost ključen faktor pri vrednotenju ženske vloge v družbi. Danes si večina žensk niti ne more privoščiti ostati doma, saj večina povprečnih plač ni dovolj visoka, da bi lahko z njo oskrbovali vso družino.

Drugače je v primeru Julči. Sama pravi, da denar ni bil nikoli problem, zato so si lahko privoščili, da je ostala doma. To je njej tudi najbolj odgovarjalo.

»V tem pogledu sem tudi sama še vedno bolj staromodna. Mislim, da moškemu ni dano, da bi ostal doma in gospodinjl. Sama pa sem tudi zelo vesela, da ne hodim v službo«. (Julči - 50 let)

- **Vedno več žensk daje prednost karieri pred družino**

Konvencionalne vrednote, po katerih je delo moška dejavnost, dom pa ženska, počasi izginjajo. Kljub vse večji prisotnosti žensk v sferi plačanega dela, pa je udeležba žensk na najvišjih položajih v organizacijah in podjetjih še vedno majhna. Zakaj ?

»Prvič je to razlika v ambicijah. Moški so bistveno bolj usmerjeni v kariero, ženske pa bolj v družino, predvsem če imajo otroke. Kar je v bistvu tudi prav, da postavljajo svoje otroke na prvo mesto, pred kariero. Ker večina žensk doma tudi gospodinji, si moški zato bistveno več privoščijo biti odsoten od doma, ker mu ni treba direktno po službi takoj teči domov«. (Andreja - 28 let)

Obveznosti neplačanega dela omejujejo žensko ponudbo delovne sile, zmanjšujejo njene življenjske zasluge in možnosti poklicnega napredovanja v primerjavi z moškimi. Poleg tega pa se zaposlenim ženskam očita, da zanemarjajo družinske obveznosti, vzroki pa so najpogosteje odkriti v njihovi poklicni ambicioznosti, karierističnem egoizmu ali v pehanju za večjim zaslužkom (Hladnik, 1991: 24).

»To je krivica. Ženska ima lahko enako izobrazbo, izkušnje, lahko rečemo enaka znanja ampak vseeno potrebuje veliko več truda, da se dokaže in da dobi svoje pravo mesto. V življenju in prav tako v poslu. Ženska mora imeti svoje mesto, svoje vlogo v življenju, zanjo pa se mora trdno boriti. Svojo izobrazbo, svoje želje, svoje ambicije, bom 100 % izvedla«. (Breda - 52 let)

Ženske v sodobni družbi nihajo med možnostjo izbire glede na zaposlitev in družine. Večkrat izberejo oboje. Vedno manj je žensk, ki se odločajo za zakon zaradi materialne

preskrbljenosti. Ženske so se začele zavedati, da niso le sredstvo za nadaljevanje življenjske vrste, ampak imajo tudi drugačno vlogo, v kateri se lahko uveljavijo.

- **Večina žensk je preobremenjenih.**

Ženske namreč vse bolj prevzemajo dvojno breme: obdržale so prvenstveno odgovornost za gospodinjska opravila, hkrati pa se od njih tudi pričakuje, da imajo plačano zaposlitev.

Z vključevanjem žensk v »moški« svet (plačanega) dela se tako povečujejo tudi pričakovanja po večji vključitvi moških v »ženski« svet družinskega dela. Pa je res tako?

»Doma in na delu mora ženska več pokazati in več delati kot moški. V glavnem je tako in tako bo po mojem tudi ostalo. So pa redke izjeme, tisti moški, ki ženske in njihovo spoštujejo in jo enačijo sebi primerno. Tudi doma več pomagajo oziroma si delo enakomerno porazdelijo. Vendar je takih primerov zelo malo, ali pa vsaj jaz ne poznam nobenega«. (Katjuša-52 let)

»Ženske delajo več. Ker imajo službo, gospodinjsko delo, otroke in še skrb za moža«. (Breda - 52 let)

»Ženska dela veliko, veliko več. Tudi takrat ko sem bila še redno zaposlena in sem domov prihajala utrujena, sem morala iti v kuhinjo in začeti pripravljati kosilo. Če je bilo treba kaj urediti, sem v glavnem za vse poskrbela sama. Zdaj ko sem upokojena mi je sicer malo lažje, čeprav imam še vedno dela čez glavo«. (Nuša – 53 let)

Prepustnost mej med delom in družino je različna za moške in za ženske. Družina ima tako negativen vpliv na plačano delo pri ženskah, medtem ko ima pri moških delo negativen vpliv na družino. Thorne (v Sadar, 1985: 56) pravi: *»Odgovornost žensk za materinstvo in gospodinjsko delo omejuje njihovo sodelovanje v sistemu plačanega dela, ideologija družine pa se uporablja za opravičevanje seksualne segregacije delovne sile in podrejenega položaja ženske«.*

- **Gospodinjsko delo bi moralo biti priznano kot pravo delo in temu primerno tudi nagrajeno.**

»Mislim, da bi morali bolj ceniti ženske, ki opravljajo to delo in jih temu primerno tudi ustrezno nagraditi«. (Katjuša -52 let)

»Sigurno, ali pa vsaj besedno ovrednoteno, če ne že s finančnimi sredstvi«. (Breda - 52 let)

»Veliko ljudi misli, da če sem doma, to pomeni da nič ne delam. Kar ni res. Vsaka ženska ki opravlja gospodinjsko delo, ki skrbi tako za otroke kot moža lahko reče da je to naporno delo. Tudi moj mož se ne zaveda koliko truda vložim v naš dom«. (Julči - 50 let)

»Če ne že plačano bi moralo biti pa vsaj priznano kot delo, jaz sem npr zato da bi se priznala delovna doba tistim gospodinjam, ki se odločijo ostati doma, ker to je kar pogumna odločitev, če ima ženska ima veliko otrok. To bi moglo biti spodbujeno s strani države«. (Andreja - 28 let)

Ker za svoje delo ni plačana to posledično vpliva tudi na njen status. To pomeni, da je finančno odvisna od svojega moža. Ker večina med njimi pripada nižjemu delovnemu razredu, pogosto to za ženske pomeni tudi prisilno prenašanje neustreznih zakonskih razmer. Biti gospodinja je zato po mojem mnenju zelo pogumna, vendar tudi tvegana odločitev. Kaj se zgodi z družino, če mož izgubi službo ali še huje, če jo zapusti? Kako bo vzdrževala sebe in otroke, če za svoje delo nikoli ni bila plačana?

Status gospodinje je torej izključno odvisen od statusa njenega moža. S tem pa je povezan tudi njen stil življenja. Veliko manj je namreč takih, kjer mož zasluži toliko, da jim denar ne predstavlja problema. Nekatere med njimi so za ceno takega »brezskrbnega« življenja celo pripravljene veliko preslišati in pretrpeti.

»Sama sem za ceno tega da lahko ostanem doma pripravljena kdaj tudi marsikaj požreti in poslušati pripombe svojega moža, češ da nič ne delam«. (Julči - 50 let)

Ne le torej, da gospodinja za svoje delo ni plačana, ampak kot hišna delavka skoraj v vseh industrijskih državah tudi nima nobene pravice do denarnih nadomestil-nadomestilo za čas bolezni, nadomestilo za čas brezposelnosti, itn.- ki, drugim delavcem pripadajo iz državnih sistemov zavarovanja. Prav tako gospodinje nimajo delovne dobe niti pokojnine. Za gospodinja tudi ni praznikov, letnega ali bolniškega dopusta.

»Vsa zavarovanja mi plačuje mož. Poleg tega pa sem prijavljena tudi v njegovi firmi, tako da mi vsa leta teče tudi delovna doba«. (Julči - 50 let)

Takih ugodnosti kot jih ima Julči, je deležnih le peščica žensk, saj večina nima take »sreče«. Kako potem zavarovati vse tiste ženske, katerih možje ne zaslužijo dovolj?

Bergmann (v Mrčela, 1995: 58) omenja tri mogoče metode, kako valorizirati in plačati gospodinjsko delo:

- plačati gospodinja kot služkinjo s polnim delovnim časom (Bergmann pravi, da po delovnih obveznostih delo gospodinje spominja na delo služkinje; toda po finančni strani spominja na celo nižjo statusno skupino - sužnje);
- narediti seznam vseh dejavnosti gospodinje in jih plačati v skladu s plačilom za ustrezne plačane poklice;
- plačati gospodinja ustrezno plači, ki bi jo dobila, če bi bila redno zaposlena (kar bi pomenilo tudi višjo plačo gospodinjam z višjo izobrazbo).

Če torej družino pojmuje kot skupnost, v kateri vsak prispeva, kolikor in kar lahko (mož npr. z večjo plačo, žena pa več neplačanega dela, ki bi ga v nasprotnem primeru družina morala plačevati), in so vsi enakopravno udeleženi v razdelitvi (neplačano gospodinjsko delo varčuje denar, ki ga lahko uporabi cela družina), ni razloga za odpiranje vprašanja o vrednosti (ali plačilu) gospodinjskega dela, pravi Mrčela. Toda ostaja dejstvo, da je družina skupnost, v kateri še vedno veljajo odnosi moči, in da zaradi boljšega položaja na trgu delovne sile in zaradi nevaloriziranega gospodinjskega dela moški in ženske nimajo enakega položaja znotraj družine. Plačanemu moškemu delu se pripisuje večja vrednost kakor ženskemu nevidnemu, neplačanemu delu in se

ustvarja občutek »da mož ženo vzdržuje brez kakršnegakoli povračila in da je ona v parazitskem položaju« (Mrčela po Bergmann, 1995: 59).

Poleg vsega že napisanega je na koncu potrebno poudariti, da je delo žensk v gospodinjstvih še vedno večinoma nevidno in ne vrednoteno. Ob tem se nam zastavlja vprašanje, ali bo čas, ki ga ženske porabijo gospodinjsko delo, še naprej obravnavan kot samoumevna stvar, ki sicer prispeva k blaginji družine in družbe in bo še naprej ostal neviden.

7. SKLEP

Javna in privatna sfera: dva pojma, ki sta aktualna tudi v sodobni družbi. Še vedno je privatna sfera (ki je rezervirana za ženske) podcenjena in smatrana za odvisno in podrejeno od javne sfere (v kateri prevladujejo moški). Dejansko pa sta obe sferi medsebojno povezani. Družina namreč omogoča svojim članom, zlasti zaposlenim, da kompenzirajo učinke obremenitev, vendar ob predpostavki neplačanega in sploh družbeno ne vrednotenega dela. To delo pa je od nekdanj »pripadalo« ženskam. S tem je povezano tudi definiranje in reduciranje ženske primarno na vlogo matere in gospodinje ter odgovorne za nujne negovalne, skrbniške, gospodinjske in vzgojne dejavnosti. Takšna določitev pa je brez dvoma tudi bližje interesom moških, saj opravičuje in utrjuje njihov odpor do vključevanja v gospodinjsko in domače delo. Družbeno je namreč popolnoma nesprejemljivo, da bi moški ostal doma, opravljal gospodinjska dela in skrbel za otroke. Moški ne more biti gospodinja. Moški, ki pravi, da je gospodinja je anomalija. Postavlja se namreč po robu družbenim navadam naše kulture.

Delitev odgovornosti in vsakdanjih praktičnih obveznosti med spoloma znotraj družine je zato še vedno pretežno asimetrična - vendar z bistveno večjo obremenjenostjo žensk kot moških. Ženske namreč vse bolj prevzemajo dvojno breme: obdržale so prvenstveno odgovornost za gospodinjska opravila, hkrati pa se od njih tudi pričakuje, da imajo plačano zaposlitev. To vodi k vse večji neenakosti med možmi in ženami.

V diplomski nalogi sem skušala predstaviti položaj žensk v okviru družinskega oziroma gospodinjskega dela. *»Ko govorimo o ženski in plačanem delu, se ukvarjamo samo z enim delom ženske ekonomske dejavnosti, drugi, še večji del pa je neplačano gospodinjsko delo«* (Mrčela, 1995: 51). Zanimalo me je zakaj gospodinja za svoje delo ni plačana, če ga opravlja v okviru svojega doma, medtem ko dobi plačilo, če to delo opravlja drugje. Kje postaviti mejo med plačanim in neplačanim delom? Kot smo videli, je v določenih okoliščinah isto delo lahko poimenovano kot formalno ali neformalno, oziroma je plačano ali ne. V določenih situacijah se namreč ta dela opravljajo v javnih institucijah kot plačano delo, v drugih pa spet kot neplačano delo v domačih gospodinjstvih. Ob tem sem se vprašala, kako je možno, da družba tako nizko vrednoti delo, ki ga redno opravlja večina žensk in ki jemlje v povprečju skoraj toliko časa kot redno formalno delo?

Gospodinjsko delo je očitno pomembna zaposlitev današnje ženske. Na žalost pa živimo v družbi, ki vrednoti javno sfero in ne zasebne, plačano delo in ne domačega. Kot smo že videli gospodinjsko delo ni plačano in poteka v okviru doma, ki je tudi središče zasebnosti. Ker gospodinjsko delo ni priznано kot poklic, ga zato uvrščamo v prosti, neplačani čas. Gospodinja za svoje delo torej ni plačana, kar bistveno določa tudi njen status. Vloga gospodinje je zato povezana z ekonomsko odvisnostjo, to je z odvisno vlogo ženske v modernem zakonu. Ima status ne-dela in se potemtakem razlikuje od pravega, to je ekonomsko produktivnega dela. Naj končam z mislijo, ki jo je zapisala Oakley (2000: 257): »Zakaj na obrazec zapisati 'poklic: gospodinja', ko pa lahko namesto tega napišemo 'poklic: neplačana delavka doma'«.

8. LITERATURA:

Arendt, H. (1958/1996): Prostor javnega in področje privatnega; V : Vita Activa, str. 25-80, Ljubljana: Krt.

Bergmann, Barbara (1986): The economic emergence of women; Basic Books, Inc., Publishers; New York, (str. 199-226).

Bogovič L., Skušek Z. (1996): Spol: Ž; Ljubljana: KUD France Prešeren.

Černigoj Sadar, Nevenka (1985): Izkušnje plačanega dela in družine; Družboslovna razprava, l. 2, št.3, str. 55-65.

Černigoj Sadar, Nevenka (2000): Spolne razlike v formalnem in neformalnem delu; Družboslovne razprave, l. 16, 34-35, str. 31-52.

Černigoj Sadar, Nevenka (2002): Stres na delovnem mestu; Teorija in Praksa, l. 39, 1, str. 81-102.

de Beauvoir, Simone (1999): Drugi spol; Ljubljana: Delta.

Grošelj, Marija (1998): Interes in izobraževanje mladih za oskrbovanje družine; Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta; Ljubljana; diplomska naloga.

Hanžek M., Javornik J., Tršelič A. (2000): Spolna neenakost v nekaterih tranzicijskih družbah; Družboslovne razprave, l. 16, 34-35, str.167-187.

Haralambos M., Holborn, M. (1999): Sociologija- Teme in pogledi; HarperCollins Publishers in DZS; Ljubljana.

Horvat, Tina (2002): Moškim stranišča smrdijo, nakupi pa ne; v ONA, Ženski magazin Dela in Slovenskih novic; Ljubljana: Delo,d.d..

Jogan, Maca (2000): Postsocializem in androcentrizem; Družboslovne razprave, l. 16, 34-35, str. 9-30.

Kanjuo Mrčela, Aleksandra (1995): Poklicne vloge ženske- položaj žensk v sferi 'plačanega' dela; Zbornik- Študij; Ministrstvo za obrambo; Center za strateške študije; Ljubljana, str. 51-65.

Kanjuo Mrčela, Aleksandra (1996): Ženske v menedžmentu; Ljubljana: Enotnost.

Kanjuo Mrčela, Aleksandra (2000): Spolna konstrukcija menedžerskih vlog: stekleni organizacijski stropovi v devetdesetih; Družboslovne razprave, l. 16, 34-35, str. 53-78.

Kanjuo Mrčela, Aleksandra (2002): Sodobna rekonceptualizacija dela: delo med racionalnim in emocionalnim; Teorija in Praksa, l.39, 1, str. 31-48.

Kapun, Mateja (2000): Neformalno in formalno delo žensk; Univerza v Ljubljani: FDV; diplomska naloga.

- Kozmik V., Jeram J. (1997): Položaj žensk v Sloveniji v 90-ih letih: poročilo Urada za žensko politiko za obdobje 1990-1995; Zbirka za enake možnosti žensk in moških; Ljubljana: Vlada Republike Slovenije.
- Kramberger, Anton (2000): Certificiranje poklicnih kvalifikacij v Sloveniji; Zvezek 2 / Študije; Ministrstvo RS za šolstvo in šport; Ljubljana; str. 10-40.
- Lap-Drozg, Marija (1993): Ekonomika in integracija gospodinjstev; Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta; Inštitut za raziskovalno in razvojno delo, Ljubljana.
- Lap-Drozg, Marija (2001): Ekonomika gospodinjstva in družinski management; Združenje za ekonomiko gospodinjstva Slovenije, Ljubljana.
- Likar, Petra (2002): Spolne razlike v strukturi plačanega in neplačanega dela; Univerza v Ljubljani: FDV; magistrsko delo.
- Milkman R., Townsley E. (1994): Gender and the Economy; v The handbook of economic sociology; Russell Sage Foundation; Princeton University Press; Chichester, West sussex; (str. 600 - 619)
- Mrgole-Jukič T., Andrič M. (1998) Izobraževanje in zaposlovanje žensk nekoč in danes; zbornik; Ptuj: zgodovinski arhiv.
- Nastran-Ule, Mirjana. (1990): Družina med privatizacijo in industrializacijo; (str. 12 - 20); v Ženska-politika-družina; Ljubljana: časopis za kritiko znanosti.
- Oakley, Ann (2000): Gospodinja; Ljubljana: Založba (lila zbirka).
- Rener T., Potočnik V., Kozmik V. (1995): Družine: različne-enakopravne; Ljubljana: Vitrum.
- Rener, Tanja (1979): Družina med zasebništvom in skupnostjo; Univerza v Ljubljani: FDV; diplomska naloga.
- Rener, Tanja (1992): Razmerje med zasebno in javno dimenzijo družine in spolna struktura zasebnosti; Univerza v Ljubljani: FDV; doktorat.
- Ružič, Mira (2000): One dvajsetega stoletja; Tiskarna Novo mesto; Dolenjska založba; Novo mesto.
- Svetlik I., Kos D., Boh K., Zrimšek Z. (1988): Neformalno delo; Ljubljana: Delovska enotnost.
- Šadl, Zdenka (2002): Emocionalno delo in intimni odnosi v pozni modernosti; Družboslovne razprave, XVIII, 30, str. 59-71.
- Šadl, Zdenka (2002): We're out to make you smile. Emocionalno delo v storitvenih organizacijah; Teorija in Praksa, 1.39, 1, str. 49-80.

Švab, Alenka (2001): Družina: od modernosti k postmodernosti; Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana (zbirka Sodobna družba).

Wollstonecraft, Mary (1993): Zagovor pravic ženske: ter kritične opazke o političnih in moralnih vprašanjih; Ljubljana: Krt.

Žnidaršič, Sabina (2000): Ora et Labora- in molči ženska!: pregled demografske dežele Kranjske in pridobitnosti žensk v desetletjih 1880-1910 ; Ljubljana: Založba (lila zbirka).

9. PRILOGA

PRIKAZ ŠESTIH POGLOBLJENIH INTERVJUJEV

A) INTERVJU – KATJUŠA - 52 let

1) Ste poročeni?

Da, poročena sem že 29 let. Bila sem zelo mlada ko sem se poročila, bilo mi je 23 let, možu pa 22.

2) Koliko otrok imate?

V zakonu sta se mi rodili dve punčki. Ena je zdaj stara 28 let in je doštudirala socialno delo, druga še končuje svoj študij in je stara 24 let. Obe tudi še vedno živita doma in zaenkrat še ne hodita v službo.

3) Kaj ste po izobrazbi?

Po izobrazbi sem gimnazijski maturant. Naredila sem prvi letnik visoke upravne šole, potem pa sem se zaradi finančnega stanja, pa tudi poroke, zaposlila. Sedaj mi je žal, da nisem končala študija.

4) Kje ste bili prej zaposleni?

Bila sem zaposlena v splošni službi, kjer sem bila vodja kadrovskega oddelka. Delo mi je bilo zelo všeč in rada sem ga opravljala. Veliko sem imela kontakta z ljudmi, saj se je vedno kaj dogajalo. Imela sem res dinamično in tudi odgovorno službo in ni bilo dneva da se ne bi veselila oditi na delo.

5) Kako poteka vaš dan?

Ko zjutraj vstanem, si najprej naredim kavo in preberem časopis. Potem sledijo vsakdanja opravila. Najprej pospravim stanovanje, pobrišem prah, posesam sobe, pospravim postelje, počistim kuhinjo, 1x tedensko tudi perem perilo, likam, poleti rada delam na vrtu za hišo, pometam stopnišče, okolico hiše, itd. Nato grem ven v trgovino kupiti vse potrebno za kosilo. Kosilo imamo približno vsak dan ob isti uri, okoli 14h, ko pride mož domov. Po kosilu me čaka še pomivanje posode, kar traja približno nekje do 15h. Takrat si skoraj vedno vzamem čas zase in pogledam kakšne nadaljevanke na televiziji. Okoli 18h pa se zopet vrnem v kuhinjo, da pripravim obrok tudi našemu kužatu, pa tudi večerjo za nas, če smo lačni. Obvezno pa gledam ob 19 dnevnik. Malo pred osmo še do konca pospravim kuhinjo, ponavadi si pred spanjem pogledam še kak film.

Rada imam čisto in urejeno hišo, vendar je dela preveč, zato si ga moram pravilno porazdeliti čez teden.

6) Kaj vam je všeč na tem da ste gospodinja in kaj ne? (radi pomivate, kuhate, pospravljate, likate, itd)

Všeč mi je, da je dom urejen, čist. Rada tudi delam na vrtu, kar prej ko sem še hodila v službo nisem mogla, razen ob koncu tedna oz vikendih. Ko je lepo vreme si tudi vzamem čas in grem na sprehod, ali pa v mesto, še rajši pa kolesarim. Je pa tudi to res, da se gospodinjsko delo nikoli ne zaključí. Gospodinja vedno dela in njen delovni čas se nikoli ne zaključí. Tudi sama vedno vidim še kaj kar bi morala postoriti. Ne maram pomivanje oken, ker mi je to delo dolgočasno in okna tako ali tako ne ostanejo dolgo časa čista. Ker je hiša velika se zelo namatran preden jo vso pospravim, zato vedno rečem da je to težko delo, poleg tega pa sem v glavnem sama

za vse delo. Ker imamo tudi psa mi delo naloži tudi on. Gospodinjsko delo mi drugače ni dolgočasno, ga imam rada, vseeno pa pridejo dnevi ko si želim da bi bila še v službi. Sedaj ko sem doma nimam več toliko kontakta z ljudmi, kot sem ga imela prej, tudi družim se ne več toliko kot prej saj je večina mojih sodelavk še zaposlenih. Velika sprememba je bila ko sem odšla v pokoj. Pogrešam tudi vsakodnevno hitenje v službo, tudi več sem dajala na zunanji videz.

6) Kako vam pomaga mož? Kakšna dela opravlja doma on?

Mož mi zelo redko pomaga, čeprav je tudi sam upokojen. Delno mi pomaga pri kakih večjih nakupih ali delu na vrtu, včasih mi tudi pomije in zbiksa hodnik, pozimi kida sneg. Gre za večja dela ali pa dela okoli hiše. Vsa ostala opravila prepušča meni. V glavnem vsa gospodinjska dela opravi

7) So vam pomagali tudi prej, ko ste bili še zaposleni?

Ne, nič več mi ni prej pomagal, čeprav sem imela takrat še več dela.

8) Vam je mož pomagal pri vzgoji otrok?

Delno mi je pomagal, vendar je bil veliko v službi, tako da je večji del ostalo meni. Tudi v službo je odhajal zelo zgodaj zjutraj tako da se sploh ne spomnim, da bi kdaj oblekel otroka in ju peljal v vrtec ali šolo. Z otroci se je najraje igral, poleti jih učil plavati, pozimi smučati.

9) Kaj si mislite vrtcih?

Ne strinjam se, da dajo ljudje dojenčka v jasli takoj po porodniškem dopustu. Otrok bi moral biti vsaj do 3 leta starosti varovan s strani sorodnikov (stare mame). Za otroka je sigurno šok da mora zjutraj zgodaj vstati, prav tako je v vrtec potisnjen v večjo skupino otrok in marsikdo se ne more vklopiti. Materam bi morali omogočiti daljši porodniški dopust vsaj do 2 leta starosti, ko otrok lahko že sam hodi in takrat ga lahko tudi že daš v vrtec prej pa ne. Včasih smo imele le 3 mesece porodniškega dopusta in bilo mi je zelo težko pustiti otroka doma, čeprav ga je čuvala moja mama. Prva hčerka je tako šla v vrtec s 4 leti, druga pa s 3. Lahko si pa samo mislim kako težko mora biti ženskam, ki nimajo nobene podpore svojih staršev ali prijateljev. Takrat verjamem, da ženski ne preostane drugega kot da otroka pelje v vrtec, vendar mislim da oba trpita.

10) Je vaš mož zaposlen?

Mož je že kar nekaj časa v pokoju, občasno pa dela honorarno.

11) Ali vaš mož/otroci ceni-jo vaše delo? Vas kdaj pohvalijo?

Ne vem, mislim da, saj me velikokrat tudi pohvalijo, npr če je kosilo dobro. Je pa tudi res, da velikokrat nihče ne opazi kaj vse sem tisti dan že naredila.

12) Kaj si mislite o storitvah na trgu? Ste si kdaj privoščili najeto pomoč?

Ne nikoli. Če prav pomislim nikoli nisem niti pomislila na to. Predvsem zato ker sem večino dela zmogla sama, pri otrocih mi je veliko pomagala tudi mama. Po drugi strani pa si je denarno niti ne bi mogla privoščiti.

13) Kaj mislite o zakonu, kjer žena dela, mož pa gospodinji?

Če sta se o tem sporazumno oba dogovorila in to tudi obema odgovarja ne vidim nobene slabe stvari pri tem. Če je ženska uspešna, mož pa skrbi za dom in družino, vidim le pozitivne lastnosti.

14) Se strinjate s trditvijo, da je ženski mesto doma ob otrocih?

Ženska mora iti v družbo, se emancipirati, kaj ustvarjati. Če si samo doma se poleniš, seveda pa je vse odvisno od posameznika/ce.

15) Ali menite, da ženske delajo prav toliko (če ne več) kot njihovi možje?

Ženske so vedno delale več kot moški. Čeprav sem bila tudi zaposlena sem morala prav tako opravljati vsa gospodinjska dela, skrbeti za otroke, dom in moža. Oba sva

imela osem urni delovnik, ki pa se je njemu končal ko je stopil v hišo, moj pa se je šele dobro začel.

16) Pogrešate kdaj delo, kontakt z ljudmi, družabnost?

Da, zelo pogrešam kontakte, stike z ljudmi. V pokoj sem šla zaradi zdravstvenih težav tako da sem bila v bistvu prisiljena pustiti službo in dolgo časa se nisem mogla privaditi na vso situacijo. Prej je moja zaposlitev vključevala predvsem stike z ljudmi in kar naenkrat je bilo vsega konec in ostala sem sama doma.

17) Bi delali če bi se vam ponudilo kaj pametnega?

Da, sicer na za polni delovni čas, bi se pa zelo rada zaposlila za polovični delovni čas, vendar je tako službo težko dobiti. Tudi hčerki sta zdaj že odrasli in me ne rabita več tako nujno.

18) Ste se v prejšnji službi morali bolj truditi, kot vaši moški kolegi?

Da, ženske se že v povprečju morajo za isto delo in nižjo plačo, bolj truditi, se potrjevati, dokazovati. Iz mojih izkušenj sem morala ves čas več delati.

19) Se vam zdi odnos do žensk kakorkoli krivičen? (doma in na delu)

Doma in na delu mora ženska več pokazati in več delati kot moški. V glavnem je tako in tako bo po mojem tudi ostalo. So pa redke izjeme, tisti moški, ki ženske in njihovo spoštujejo in jo enačijo sebi primerno. Tudi doma več pomagajo oziroma si delo enakomerno porazdelijo. Vendar je takih primerov zelo malo, ali pa vsaj jaz ne pznam nobenega.

20) Ocenite kako družba vidi (vrednosti, ceni) gospodinjsko delo?

Mislim, da družba nikakor ne ceni ženskega dela. V bistvu se z gospodinjami sploh nihče ne ukvarja, da ženska opravlja večino dela doma pa sploh ni vprašljivo. Tako pač je. Tudi gospodinje pomočnice so preslabo plačane, zatirane, v bistvu jih imajo za dekle

21) Bi po vašem mnenju moralo biti delo gospodinje priznано kot pravo delo in temu primerno tudi plačano?

Da, sigurno. Mislim, da bi morali bolj ceniti ženske ki, to delo opravljajo in jih temu primerno tudi nagraditi.

B.) INTERVJU – BREDA- 52 LET

1) Ste poročeni?

Da sem poročena.

2) Koliko otrok imate?

Z možem imam enega otroka. S prejšnjega zakona pa ima mož še dva, za katera sva skrbela skupaj.

3) Kaj ste po izobrazbi?

Končano imam visoko šolo.

4) Kakšna je vaša zaposlitev?

Sem lastnica svoje firme.

5) Kako poteka vaš dan?

Zelo delovno. Okoli osmih pridem v službo, kjer me že navsezgodaj čaka en kup dela, sledijo še kakšni sestanki, razgovori in še preden se dobro obrnem je ura že 16h. Ko pridem domov tudi redko kdaj kaj skuham (razen ob vikendih), saj v glavnem vsi jemo zunaj. Zelo redko gospodinjim, bom rekla občasno, kolikor mi pač čas dopušča.

6) Kaj vam je všeč na tem da ste gospodinja in kaj ne? (radi pomivate, kuhate, pospravljate, likate, itd)

Kaj imam rada ko gospodinjim? (haha) Idejo, kaj bom kuhala. Doma v bistvu zelo malo delam, kdaj skuham, ostalo prepuščam najeti pomoči.

7) Vam pri delu pomaga mož, otroci? Kako vam pomaga mož? Kakšna dela opravlja doma on?

Mož pomaga zelo redko, občasno kadar mu čas dopušča, kdaj kaj skuha, drugih stvari pa ne opravlja.

8) Vam je mož pomagal pri vzgoji otrok?

Kar se tiče otroka mi je mož veliko pomagal, sploh ko je bila Ajda še majhna. Delal je vse, pospravljajal za njo, jo preoblačil, hranil, hodil z njo na sprehode.

9) Kaj si mislite o vrtcih?

Pred tretjim letom nobenega otroka ne bi dala v vrtec. Vsi moji otroci so imeli varuško, vsaj dokler niso začeli hoditi v šolo in so lahko poskrbeli zase že sami.

10) Je vaš mož zaposlen?

Da, moj mož je zaposlen in dela kot direktor v nekem zavodu.

11) Ali vaš mož ceni vaše delo? Vas kdaj pohvali?

Ceni in pohvali. Vidim da je zadovoljen, če kaj dobrega skuham.

12) Kaj si mislite o storitvah na trgu? Ste si kdaj privoščili najeto pomoč? Zakaj?

Vedno. Ker mi čas ne dopušča, da bi gospodinjala sama. Zvečer z možem tudi pogosto hodiva na obiske ali druge prireditve in enostavno mi zmanjka časa.

13) Kaj mislite o zakonu, kjer žena dela, mož pa gospodinji?

Zelo neenakopraven položaj bi imel tak možki. Ker mislim, da so možki veliko bolj občutljivi na te stvari. Večina možkih še danes misli, da so oni tisti, ki morajo služiti denar in vzdrževati družino.

14) Se strinjate s trditvijo, da je ženski mesto doma ob otrocih?

Mislim, da ženska ki ostaja doma razvrednoti sebe in svoje življenje. Zato ker mora še kaj drugega, ustvarjalnega početi, sicer se počuti zapostavljeno in izgubi še tisto energijo ki jo potrebuje za vsakdanja običajna opravila, ki že tako pašejo v njeno delo.

15) Ali menite, da ženske delajo prav toliko (če ne več) kot njihovi možje?

Ženske delajo več. Ker imajo službo, gospodinjsko delo, otroke in še skrb za moža.

16) Zakaj mislite, da ni več žensk na vodilnih položajih?

To je krivica. Ženska ima lahko enako izobrazbo, izkušnje, lahko rečemo enaka znanja ampak vseeno potrebuje veliko več truda, da se dokaže in da dobi svoje mesto. Razlika je tudi v ambicijah.

17) Ste se morali bolj truditi za vaš položaj kot vaši možki kolegi?

V življenju in prav tako v poslu. Sama pravim, da ženska mora imeti svoje mesto, svoje vlogo v življenju, zanjo pa se mora trdno boriti. Svojo izobrazbo, svoje želje, svoje ambicije, bom 100 % izvedla.

18) Kako gledajo možki na žensko katera je uspešna podjetnica? (predsodki, stereotipi)

iz mojih izkušenj lahko povem, da tako žensko občudujejo. Tako mlajša generacija, kot generacija mojih let. Spoštujejo in občudujejo.

19) Se vam zdi odnos do žensk kakorkoli krivičen? (doma in na delu)

Odkvisno od moža, odkvisno od partnerja, odkvisno od zveze. Moj mož vse vidi, če je pospravljeno ali ni pospravljeno, je vedno tudi vesel če se kaj naredi.

20) Ocenite kako družba vidi (vrednosti, ceni) gospodinjsko delo?

Družba prenizko ceni gospodinjsko delo. Za možke pa je tako ali tako samo po sebi umevno, da ga po večini opravlja samo ženska.

21) Bi po vašem mnenju moralo biti delo gospodinje priznano kot pravo delo in temu primerno tudi plačano?

Sigurno, ali pa vsaj besedno ovrednoteno, če že ne s finančnimi sredstvi.

C) INTERVJU - IVA-80 let

1) Ste poročeni?

Srečno sem poročena že dobrih 50 let.

2) Koliko otrok imate?

Rodila sem tri punčke, prva je že kot dojenček umrla. Mož je bil v vojski, jaz pa sem bila takrat z otrokom pri svoji mami na zgornjem Jezerskem. Otrok je dobil pljučnico in ker nismo pravočasno prišli do zdravnika je umrla. Kasneje sta se mi rodili še dve punčki. Obe sta sedaj že poročeni in imata svoje otroke.

3) Kakšna je vaša izobrazba?

Končala sem osnovno šolo na Jezerskem. Sicer sem obiskovala par tečajev za gostinsko šolo, vendar mi zaradi dela ni uspelo končati šole. Že zelo zgodaj sem kot dekla šla delat na druge kmetije.

4) Kako je potekal vaš dan?

Ponavadi sem vstala zgodaj zjutraj, skupaj z možem. Potem je bilo treba hitro skuhati kavo in odpraviti moža v službo. Kmalu nato sta vstali še punčki in tudi njiju sem morala porihitati. Rada sem se ponašala s svojima punčkama, zato sta bili vedno lepo urejeni in oblečeni. Ko sta šli v šolo, sem ponavadi začela pospravljati. Vedno sem bila zelo natančna pri vsakem delu kar mi je vzelo še več časa. Ko sem pospravila hišo, sem šla v trgovino in kupila vse potrebno za kosilo. Ko se je kosilo kuhala sem zraven največkrat kaj šivala, kvačkala, pa tudi štrikala. Ko je prišel mož domov iz službe in punčki iz šole je bilo treba kosilo servirati in nato vse pomiti. Kosilo smo imeli vedno točno ob določeni uri, mož se je nato vrnil v službo, jaz pa sem ostala sama s punčkama. Treba je bilo skrbeti, da sta punčke napisale domače naloge in pripraviti stvari za naslednji dan. Za vse delo v gospodinjstvu sem bila vedno sama. Od jutra do večera. Vendar sem bila že od malega navajena veliko delati tako da mi ni bilo težko.

5) Kaj vam pomeni vzgoja otrok?

Otroci mi pomenijo največ. Za njiju sem si vedno želela le najboljše zato sem si želela da bi obe naredili šolo. Nikoli ju nisem silila v nekaj kar ju ne bi veselilo, sem ju pa usmerjala da bi naredili šolo, da bi imele boljšo izobrazbo kot jaz.

6) Vam je mož pomagal pri vzgoji otrok?

Mož je pri punčkah v glavnem pomagal ko sta bili že v šoli, gimnaziji. Sama jima nisem kasneje več znala pomagati pri domačih nalogah in takrat jima je pomagal moj mož, ki je bil tudi bolj šolan. Ko sta bili majhni se je veliko igral z njima, jima pripovedoval zgodbice. Lepo ju je vzgajal, za ostalo sem poskrbela jaz. Moški ne vedo točno kaj naj delajo z dojenčkom, nam ženskam je to bolj prirojeno.

7) Kaj si mislite o vrtcih?

Predvsem, kar se tiče vrtcev sem absolutno proti. Do 3 leta bi moral biti otrok pri mami, da se ne matra tako, da je pravilno vzgojen, ljubljen. Majhen otrok je še zelo švoh, pa tudi nihče drug ni tako odgovoren kot mamica. Otrokov srček preveč trpi v vrtcih. Ženska bi morala biti doma, če ima majhne otroke in moški bi moral dovolj zaslužiti, da bi ona lahko skrbela za dom.

8) Kaj menite da je najboljše pri tem da ste gospodinja in kaj ne (radi pomivate, likate, kuhate, perete, pospravljate, itd)?

Vedno pravim da če je gospodinja dobra je dom lep, urejen, čist in družina cela. Prav tako lahko dobra gospodinja veliko prišpara. Če ženska ne dela, ne rabi veliko lepih oblek, moža ne košta veliko. Tudi otroci so pravilno vzgojeni in srečni, ker imajo doma vedno mamo ko jo potrebujejo. Jaz nikoli nisem nič pogrešala, tudi nisem kaka klepetulja da bi rabila drugo družbo, moj mož in otroci so mi bili vedno dovolj. Srečna sem bila ,da je bilo stanovanje pospravljeno in čisto, da so bili otroci in mož zadovoljni. Tudi nikoli mi ni bilo težko pomivati posode ali kaj podobnega. Je pa velika pridobitev pomivalni stroj, jaz ga sicer nisem nikoli uporabljala, je pa najbrž v veliko pomoč sploh če je ženska zaposlena.

9)Ali vam mož pomaga pri gospod. opravilih in če, kaj je naredil on?

Mož mi je pomagal le takrat ko sem bila bolna in je to moral narediti. Nikoli ga nisem silila in on se ni nikoli vmešaval. Rada sem bila gospodinja in to je odgovarjalo tudi njemu. Tudi on je rad videl da je vse pospravljeno in urejeno. Zakaj bi mi pomagal- imel je težko službo. Znal je razločiti kaj je žensko in kaj moško delo-kaj mora storiti on in kaj jaz, kar je edino prav. Je pa vsako soboto očistil vse čevlje v hiši. Veliko je naredil tudi okoli hiše, znal je prijeti za vsako delo, tudi igrače je delal punčkam, ker se jih takrat še ni dalo kupiti. Veliko je tudi zidal po hiši in na vrtu, taka manjša dela, da nam ni bilo treba večno klicati teh obrtnikov. Vedno se je potrudil v vsem kar je delal. Ko je prišel domov je tudi rad čital in jaz sem ga pustila da počiva.

10)Kaj je delal vaš mož?

Bil je veterinarski tehnik, imel je višjo šolo.

11)Ali menite da ženske delajo prav toliko kot moški?

Na vsak način dela ženska več, ampak dela lažje stvari. Moški niti nimajo prirojenega čuta da bi vedeli kaj je treba še storiti pri otrocih, kaj rabijo, tudi v hiši ne vidijo dela, kot ga lahko vidi vsaka ženska. So stvari ki jih mora mamica narediti, moškemu pa še na pamet ne pridejo. Zato mislim da ženske ne bi smele hoditi v službo. Namesto da bi bile tisti čas doma pri otrocih, hodijo po sestankih in to ni prav, saj otroci in mož nimajo nobenega pravega doma. Ni dovolj samo to da je kosilo skuhano in hiša pospravljena. Mož mora iti spočit v službo. Nekaj malega sicer lahko naredi pri hiši, vendar se mora tudi spočiti , če hoče biti dober v službi. Meni je bilo dosti lažje, saj nisem hodila v službo. Vidim pa pri svoji hčeri kako utrujena pride domov in mora nato še opraviti vso gospodinjsko delo. Njej je težje.

12)Ali vaš mož ceni vaše delo, vas kdaj pohvali?

Hvalil me ni nikoli, ker sploh ni vedel kaj sem naredila. Bil pa je zadovoljen da je bil doma red, da je bilo vse urejeno, da sem čez mesec lepo prišla z denarjem katerega sva namenila gospodinjstvu. Rad je videl da je prišel domov in da ga je čakalo kosilo, da sta bili punčki zadovoljni in veseli. Mogoče bi bil bolj zadovoljen s kakšno bolj izobrazeno žensko vendar mi ni to nikoli omenil. Ko pa je šel v pokoj in nam je primanjkovalo denarja sem mislila iti v službo in takrat mi je rekel: »ja, madona, a misliš da bom zdej jest za gospodinja doma, ti boš pa šla v službo?« in tako je iskal službo toliko časa dokler je spet ni dobil. Mogoče bi ga ponižalo dejstvo da bi denar služila jaz in ne on kot moški. Jaz sem čutila, da je želel da sem doma in tudi rekel mi je da noče da grem v službo da me ne bi ljudje podcenjevali (zaradi nizke izobrazbe) ali pa moški osvajali.

13)Ali ste kdaj zavidali vašemu možu, ker je delal izven doma?

Ne nikoli. Vesela sem bila da je imel službo, da sem jaz lahko ostajala doma in skrbela za dom. Dela mi ni nikoli manjkalo.

14)Kaj si mislite o zakonu, kjer ženska dela, moški pa gospodinja?

Abnormalno. Ker ni to nič po naravi. Ženska rodi otroka in vse kar se tiče gospodinjstva je prirojeno ženski. Moški ni za dom, on je tisti ki mora služiti denar in vzdrževati družino. Tudi če bi ga prisilila da več dela doma ne bi bilo nič bolje, ker to enostavno ni v njih. Moški ni normalen če je doma.

15) Se strinjate, da je žensko mesto doma, ob otrocih?

Ženskam je prirojeno da skrbi za dom in družino. Iz mojih izkušenj se v vsem oziru splača da je ženska doma. Otroci niso zapostavljeni, mož boljše dela. Ženska veliko pripomore k celotni družini če ostane doma. Tako je že od nekdaj. Ženska podpira tri vogale, moški pa le enega.

16) Ali mislite, da so možje kakorkoli krivični do svojih žena, ali znajo ceniti njihov trud?

Eni cenijo, drugi spet ne. Zdaj je več tistih ki žensko delo podcenjujejo. Včasih smo vsi vedeli kaj mora kdo narediti, zdaj bi vsi vse imeli naredili pa nič zato. Tudi ženske so drugačne. Kako naj jih moški spoštujejo, če se še same ne znajo.

17) Ste si kdaj privoščili najeto pomoč? Če ne, zakaj?

Ne nikoli mi ni bilo treba, ker sem bila doma. Edino ko sem šla v bolnico, takrat sta bili punčki še majhni in mož je moral najeti žensko da je za njih skrbela, da je skuhala otrokom, pospravila stanovanje, oprala perilo. Tudi nimam nič proti temu, saj otrok ne moraš pustiti same

18) Ste si vzeli čas tudi zase? Kaj ste počeli ko niste gospodinjili?

Vedno sem rada čitala. Ampak če sem začela čitati sem zanemarila vse drugo delo zato sem najprej vse naredila kar sem morala in šele če mi je ostalo kaj časa sem si ga vzela zase.

19) Ste bili denarno odvisni od moža? Ste imeli žepnino?

Ko je mož dobil plačo, mi jo je vso prinesel domov, da sem z njo razpolagala kakor se mi je zdelo da je prav. Paziti sem samo morala da smo prišli čez mesec. Vedno mi je govoril, veš kako dolg je mesec, kaj rabimo in to kupi. Za večje stvari sva se vsedla skupaj in se dogovorila, za vse ostale stvari mi je zaupal in kupila sem vedno le tisto kar smo rabili. Nikoli mi ga ni bilo treba spraševati za denar, glede tega mi je zaupal. Nikoli nisem zapravljala ali si kupovala dragih oblek (zakaj bi jih rabila?), tudi s prijateljicami nisem hodila ven. Srečna sem bila, če sem šla ven z možem in otroci, družina mi je pomenila vse.

20) Ste kdaj pomislili, da bi delali še kaj drugega?

Da, to pa sem. Ampak prej ko sta bili punčki majhni sem hotela biti doma, kasneje pa sem bila veliko bolna. Sem pa 7 let čuvala in skrbela za sosedovo punčko, ali sem pri tem kaj zaslužila se tega niti ne spomnim, vedno pa sem rada imela otroke in delo me je veselilo.

21) Ste bili že kdaj prej zaposleni?

Preden sem se poročila sem delala kot dekla na drugih kmetijah vendar sem bila za zelo težko delo, slabo ali skoraj nič plačana. Delala sem od jutra do večera, tako da sem se večkrat kar sesedla od utrujenosti. Kasneje sem dve leti delala tudi kot strežnica v lokalni gostilni, po poroki pa se nisem več zaposlila.

22) Pogrešate kontakt z ljudmi, družabnost?

Ne sploh ne. Nikoli mi tudi ni bilo dolgčas, v hiši vedno najdeš kaj za početi in delo se nikoli ne konča. Ob večerih pa sva se z možem kaj pogovorila, zelo rada sem ga poslušala.

23) Bi delali če bi se vam ponudilo kaj pametnega?

Najbrž bi, vendar nikoli ni bilo nič takega, kar bi lahko delala. Ata pa je tako raje videl da sem doma.

24) Kdo je po vašem mnenju na boljšem v zakonu, ženska ali moški?

Na vsak način moški. Manj trpi, že sam porod in odgovornost ter skrb za otroke.

25) Se vam zdi odnos do žensk kakorkoli krivičen? (doma in na delu)

Bolj krivičen kakor ne. Pa to bo zmeraj. Ženska vedno bolj trpi, je šibkejša kot moški.

26) Ocenite kako družba vidi (vrednosti, ceni) gospodinjsko delo?

Meni se zdi da nič kaj dosti. Zdaj ko so ti stroji, pa še manj. Ljudem se danes še sanja ne kako težko je bilo včasih že samo pranje kapn. Ko še ni bilo pralnega stroja smo vse delale na roko, tudi mil ni bilo včasih še tapravih. Zdaj pa imajo ženske res že čisto vse, kar jim omogoča lažje delo. Če primerjam delo sedaj in pa delo ko sem bila še jaz majhna je neprimerljivo. Hvala bogu da zdaj ni več tako.

27) Bi po vašem mnenju moralo biti delo gospodinje priznано kot pravo delo in temu primerno tudi plačano?

Da, zakaj pa ne. To je težko in odgovorno delo, vendar če ga imaš rad, ga hitro in brez problemov opraviš.

28) Kako je z zavarovanji?

Jaz nisem imela nikoli plače in če je eden izmed zakoncev zaposlen mora po zakonu plačevati prispevke za tistega ki ni zaposlen in tako je bilo tudi pri meni. Mož mi je plačeval zdravstveno in socialno zavarovanje.

29) Če bi lahko zavrteli čas nazaj, bi spremenili svojo vlogo v družini?

Ne, to delo sem vedno z veseljem opravljala, nobeno delo doma mi tudi ni bilo pretežko. Srečna sem bila, ko sem videla da so srečni.

D) INTERVJU - JULČI-50 let

1) Ste poročeni?

Da, sem poročena.

2) Koliko otrok imate?

Imam dva otroka, Lukata in Mitja.

3) Kakšna je vaša izobrazba?

Imam narejeno višjo šolo.

4) Kako poteka vaš dan?

Vstanem okoli osmih zjutraj, pripravim kavo in zajtrk za moža in Mitjo. Mož nato odide v službo, jaz pa se odpravim na tržnico po nakupih. Za nakupovanje si vedno vzamem čas, ker imam rada dobre in sveže stvari. Vedno hodim k istim branjevkam na trgu. Občasno se v mestu dobim tudi s svojo mamo ali sestro, skupaj spijemo pijačo, malo poklepetamo. Vsaj 2x na teden grem dopoldne tudi na tenis. Tam se dobim s svojo prijateljico, tudi ona je doma. Sem pa zelo urejen človek zato imam rada tudi tak dom. Ne prenesem pogleda na umazano stanovanje, zato imam vedno vse pospravljeno. Tudi možu je všeč da je dom urejen, in to je bil tudi eden izmed razlogov zakaj sva se z možem odločila da ostanem doma in ne hodim v službo

5) Kaj vam pomeni vzgoja otrok?

Vzgoja otrok mi pomeni zelo veliko. Jaz sem imela to možnost, da sem lahko ostala doma in skrbela za otroka, ko sta bila še majhna in to delam še zdaj. Če imaš le možnost je prav da ostaneš doma, vsaj jaz tako mislim, je pa res da si tega ne more privoščiti vsaka. Zavedam se da imam srečo, da mi nikoli ni bilo treba iti v službo. Tudi otroka sta vesela, da sem vedno doma ko me potrebujeta.

6) Vam je mož pomagal pri vzgoji otrok?

Bolj malo. Mož je zelo zaposlen in ko sva se poročila sva se dogovorila, da jaz ostanem doma in skrbim za gospodinjstvo in otroke. Ko sta bila še majhna smo šli

večkrat skupaj na kakšen sprehod, tudi igral se je veliko z njima, tako da ne morem reči, da ni nič naredil pri otrocih.

7) Kaj si mislite o vrteci?

Ker sem doma nisem nikoli pomislila da bi otroka dala v vrtec, sploh takrat ko sta bila še dojenčka. Tudi če ne bi ostala doma, bi najbrž otroke raje poslala v varstvo svoji mami, kakor v vrtec. Je pa res da nimajo vsi teh možnosti in da so prisiljeni dojenčka dati v jasli. Ne vem pa če je to dobro okolje za tako majhnega otroka. Jaz sem se z obema veliko ukvarjala, dvomim da bi jima tudi v vrtcu posvečali toliko pozornosti. Mati je le mati. Tudi bolna nista bila skoraj nikoli. Od moje prijateljice fantek je bil non-stop bolan, ker je bil v vrtcu. Vendar če nimaš druge izbire, ti ne preostane drugega.

8) Zakaj ste se odločili, da boste gospodinja?

Predvsem zaradi otrok. Hotela sem ostati doma, ko sta bila otroka še majhna. Mož veliko dela in finančno smo si to lahko privoščili. Želela sem si življenje brez večjih stresov, hitrosti, živčnosti, zato mi delo doma tudi najbolj odgovarja. Možu je všeč tudi dejstvo, da sem mu na razpolago kadar koli me potrebuje.

9) Kaj menite da je najboljše pri tem da ste gospodinja in kaj ne (radi pomivate, likate, kuhate, perete, pospravljate, itd)?

Oba z mozem ceniva pravo domačo hrano zato tudi veliko stvari naredim sama. Sama vlagam paprike, kumarice, delam svojo marmelado, veliko tudi pečem. V tem pogledu smo vsi zelo razvajeni- vsi cenimo dobro domačo hrano. Najbolj uživam v kuhanju. Ker sem doma si vedno tudi vzamem čas in skuham kaj res dobrega. Kuhinjo menjamo pri nas doma na 5 let, tako jo obrabim (haha). Rada sem doma in nikoli mi ni nič manjkalo. Vem pa da je vse odvisno od karakterja ženske. Veliko žensk ne bi hotele biti finančno odvisne od svojega moža, mene to ne moti. Je pa tudi to res, da bi sigurno veliko več delala če hodila še v službo. Ponosna sem na to da smo taka družina.

10) Ali vam mož pomaga pri gospod. opravilih in če, kaj naredi on?

Mož mi skoraj nikoli ne pomaga pri gospodinjstkih opravilih. Kot sem že povedala je veliko službeno odsoten in takrat ko je doma ga sigurno ne boste videli pomivati posodo(haha).

11) Kaj dela vaš mož?

Mož je lastnik večje firme v Ljubljani.

12) Ali menite da ženske delajo prav toliko kot moški?

Če govorim o mojem primeru, moram reči, da moj mož dela več. Včasih ima cel dan sestanke ali pa je ne poti in takrat je res utrujen. Ne rečem, da moje delo ni težko, vendar si ga lahko drugače razporedim. Če mi kdaj ne uspe narediti vsega, to prestavim na naslednji dan, ni takih pritiskov name.

13) Ali vaš mož ceni vaše delo, vas kdaj pohvali?

Ne morem reči da moje delo ceni, mu pa veliko pomeni da sem doma, da sem doma če me rabi, da sem se ukvarjala z otroki, da jemo zdravo hrano, da je hiša čista.

14) Ali kdaj zavidate vašemu možu, ker dela izven doma?

Ne nikoli mu nisem zavidala. Vidim ga kako pride velikokrat raztresen in živčen iz službe, tega si res ne želim.

15) Kaj si mislite o zakonu, kjer ženska dela, moški pa gospodinja?

V tem pogledu sem tudi sama še vedno bolj staromodna. Mislim, da moškemu ni dano, da bi ostal doma in gospodinjil. Sama pa sem tudi zelo vesela, da ne hodim v službo.

16) Se strinjate, da je žensko mesto doma, ob otrocih?

Dokler so otroci še majhni se mi zdi pametno da bi ženska, če le ima to možnost ostala doma, kasneje pa mislim da je odvisno od vsake posameznice kaj hoče delati, kakšne so njene želje in ambicije.

17)Kaj mislite o storitvah na trgu?Ste si kdaj privoščili najeto pomoč? Zakaj?

Ko sem si zlomila nogo je prihaja k nam pomoč, ampak samo takrat. Sicer nimam nič proti tovrstnim uslugam, vendar dokler lahko še sama vse opravim je ne rabim, kasneje pa jo bomo sigurno najeli, vsaj za težja dela (pomivanje tla,...)

18)Si vzamete čas tudi zase? Kaj počnete ko ne gospodinjite?

Rada berem, hodim na sprehode, s kolesom na tržnico, igram tudi na tenis.

19)Ste denarno odvisni od moža? Imate žepnino?

Mož mi na mesec nakaže denar ki ga potrošim za gospodinjstvo. Za vse ostale nakupe (obleke, itd) greva skupaj v trgovino. Na trenutke mi je težko ker ga moram vsakič prositi za denar, ampak tak človek sem, ne moti me dejstvo, da nimam svojega denarja.

20)Ste kdaj pomislili, da bi delali še kaj drugega?

Ne, ni mi žal da sem se odločila ostati doma. Svoje delo imam rada. Hitrosti, stresa, živčnosti, ne maram.

21)Ste bili že kdaj prej zaposleni?

Preden sem se poročila, sem delala 2 leti v računovodstvu.

22)Pogrešate kontakt z ljudmi, družabnost?

Moj mož je zelo družaben človek tako da veliko hodiva ven, tudi sama imam par prijateljic s katerimi se večkrat dobimo. Veliko se družim tudi s svojo mamo in sestrami, tako da mi družbe ne manjka.

23)Bi delali če bi se vam ponudilo kaj pametnega?

Službe nisem nikoli iskala. Čisto odvisno, mogoče, če bi se mi ponudilo res kaj dobrega in zanimivega.

24)Kdo je po vašem mnenju na boljšem v zakonu, ženska ali moški?

Odvisno od tega kako si narediš v zakonu. Jaz mislim da je meni boljše. Skrbim samo za družino, kar sem si tudi vedno želela. Če pa pogledaš ženske ki morajo po službi opraviti vse tisto delo ki ga sama opravim že dopoldne moram reči, da je ženski težje.

25)Se vam zdi odnos do žensk kakorkoli krivičen? (doma in na delu)

Odvisno od moža. Sama sem za ceno tega da lahko ostanem doma pripravljena kdaj tudi marsikaj požreti in poslušati pripombe svojega moža, češ da nič ne delam.

26)Ocenite kako družba vidi (vrednosti, ceni) gospodinjsko delo?

Velika večina ljudi misli, da če sem doma, to pomeni da nič ne delam. Kar ni res. Vsaka ženska ki opravlja gospodinjsko delo, ki skrbi tako za otroke kot moža lahko reče da je to naporno delo. Tudi moj mož se ne zaveda koliko truda vložim v naš dom.

27)Bi po vašem mnenju moralo biti delo gospodinje priznано kot pravo delo in temu primerno tudi plačano?

Vsaj cenjeno bi moralo biti če ne že plačano. Kakšna pohvala več, bi se mi tudi prilegla.

28)Kako je z zavarovanji?

Vsa zavarovanja mi plačuje mož. Poleg tega pa sem prijavljena tudi v njegovi firmi, tako da mi vsa leta teče tudi delovna doba.

E) INTERVJU – NUŠA-53 let

1)Ste poročeni?

Da, sem poročena

2)Koliko otrok imate?

Imam dva fanta, oba sta že velika.

3)Kakšna je vaša izobrazba?

Imam končano osemletko.

4)Zakaj ste se odločili, da boste delali kot gospodinja?

V pokoj sem šla že zelo zgodaj, nisem imela niti 48 let ko sem morala oditi kot tehnološki višek. Pokojnina je bila majhna, mož tudi ne zasluži dovolj, nabralo se je preveč stroškov, krediti, zato sem morala ponovno iskati delo. Ker nimam prave izobrazbe, pa tudi zato ker sem že toliko stara, je bilo edino delo zame katerega bi še lahko opravljala prav pomoč na domu.

5)Imate radi to delo?

N morem reči, da dela nimam rada, saj sem ga navajena že od doma. Za nobeno delo mi ni težko prijeti. Vendar sem za to delo prišla ker sem MORALA, ne zato ker bi tako hotela.

6)Koliko časa že opravljate to delo?

Sedaj sem stara 53 let, kar pomeni da delo opravljam že slaba 4 leta.

7)Kaj menite da je najboljše pri tem da ste gospodinja in kaj ne (radi pomivate, likate, kuhate, perete, pospravljate, itd)?

Najboljše je to, da delam sama, da mi noben ne gleda pod prste. Sama sem zelo natančna pri pospravljanju tako da se za 1x še nihče ni pritožil nad mojim delom. Dva krat na teden hodim pospravljat k neki družini. V glavnem moje delo vključuje sesanje, pomivanje kopalnice in kuhinje, brisanje prahu, likanje. Stvari za katere ljudje nimajo časa ali pa jih nočejo delati. Najtežje mi je umivanje kopalnice, tudi doma se tega dela najtežje lotim.

8)Je delo dovolj plačano?

Delo ni toliko plačano, da bi lahko živela samo od njega, na srečo imam tudi pokojnino. Lahko bi bilo boljše.

9)Isto delo opravljate tudi doma, vendar brez plačila, kakšno je vaše mnenje o tem?

Nikoli nisem razmišljala o tem, da bi bilo delo, ki ga opravljam doma plačano. Zdi se mi samoumevno, da ženska poskrbi za svojo družino. Delo, ki ga opravljam drugje pa je seveda plačano.

10)Kako poteka vaš dan?

Vstanem okoli sedmih zjutraj. Mož odide na delo že okoli šestih. Nekaj malega pozajtrkujem in zbudim otroka. Preden grem na delo se ponavadi odpravim tudi v trgovino, da pripravim vse za kosilo. Nato grem delat, ponavadi ob torkih in četrtek. Delo si ponavadi razdelim, tako da ob torkih pomijem celo hišo, pobrišem prah, zalijem rože. Ob četrtek ponavadi likam. Ko pridem domov začnem kuhati. Kosilo imamo okoli 15h, mož pride domov še kasneje tako da okoli 17h postrežem še njemu. Med tem časom še kaj pospravim, pomijem posodo, perem, likam, sesam. Ne prenesem nereda v svojem stanovanju.

11)Kaj vam pomeni vzgoja otrok?

Ja, seveda mi otroci veliko pomenijo, vendar ko sta bila moja dva še majhna, sva oba z možem še hodila v službo. Imela sem zoprno in naporno delo in domov sem prihajala zelo utrujena. Noben od naju z možem si ni mogel privoščiti da bi ostal doma, zato sem jih takoj po porodu dala v vrtec. Takrat mi je bilo težko ampak nisem imela druge izbire.

12)Vam je mož pomagal pri vzgoji otrok?

Mož mi pri vzgoji otrok ni nikoli dosti pomagal, moram reči da sem za vse v glavnem poskrbela sama. Vsaj kar se tiče umivanja otrok, oblačenja, domačih nalog. Kdaj se je z njima poigral, ko sta bila še majhna.

13)Kaj si mislite o vrtecih?

Kot sem že prej povedala sem oba otroka že zelo zgodaj dala v vrtec. Moja mama je bila že takrat zelo bolna, moževi starši pa ne živijo v Ljubljani, tako da niti nisem imela druge izbire. Seveda mi je bilo takrat zelo težko, ampak drugače ni šlo. Na srečo tudi nikoli ni bilo nobenih problemov ne s fantoma, ne z njihovimi učiteljicami. Vse so bile vedno zelo prijazne tako da večjih težav na srečo nisem nikoli imela, razen tega da sta bila večkrat bolna. Seveda bi ostala doma in skrbela za njih, če bi imela to možnost, kasneje pa bi se vrnila na delo.

14)Ali vam mož pomaga pri gospod. opravilih in če, kaj naredi on?

Mož mi moram reči zelo malo pomaga pri gospodinjskih opravilih, praktično nič. Če se kaj pokvari ali če je npr kaj zamašeno, takrat to opravi on, pa še na to ga moram večkrat opozoriti. Niti nočem da se mož vmešava v gospodinjstvo, sem pa jezna da ga vedno po službi najdem samo še na kavču. Razumem da pride zmatran iz službe, ampak kaj bi se zgodilo če bi tudi sama le ležala. Otroci ne bi imeli kosila, stanovanje bi bilo umazano.

15)Kaj dela vaš mož?

Mož dela kot fizični delavec v nekem gradbenem podjetju.

16)Ali menite da ženske delajo prav toliko kot moški?

Ženska dela veliko, veliko več. Tudi takrat ko sem bila še redno zaposlena in sem domov prihajala utrujena, sem morala iti v kuhinjo in začeti pripravljati kosilo. Če je bilo treba kaj urediti, sem v glavnem za vse poskrbela sama. Zdaj ko sem upokojena mi je sicer malo lažje, čeprav imam še vedno dela čez glavo.

17)Ali vaš mož ceni vaše delo, vas kdaj pohvali?

Da bi me mož kdaj pohvalil se ne spomnim. Prej mi očita če kaj ni pospravljeno ali narejeno. Isto velja za kuhanje, če je dobro vidim da je zadovoljen ker vse poje, če pa na hitro nekaj skuham sem večkrat deležna zmrdovanja. Tako da ne morem reči, da ceni moje delo. Kar se pa tiče mojega dela drugje, pa moram reči da mu je prej nerodno kakor ne. O tem se nismo doma niti nikoli pogovarjali. Sama cenim svoje delo, saj trdo delam in veliko pripomorem k našim financam.

18)Kaj si mislite o zakonu, kjer ženska dela, moški pa gospodinji?

Nekako si ne predstavljam svojega moža kot gospodinja, vse skupaj se mi zdi zelo smešno. Res si težko predstavljam da bi katerikoli moški pristal na to da bi cel dan samo likal, kuhal, skrbel za dom in otroke, žena pa bi delala. To skoraj ni moški. Jaz bi sicer rada videla da bi mi mož vsaj kdaj pomagal, pri kakšnih težjih opravilih, več pa od moškega niti ne pričakujem.

19)Se strinjate, da je žensko mesto doma, ob otrocih?

Ne, ne strinjam. Odvisno od situacije in družinskega proračuna.

20)Ali mislite, da so možje kakorkoli krivični do svojih žena, ali znajo ceniti njihov trud?

Krivični so v tem, da enostavno ne opazijo da je stanovanje pospravljeno, da je kosilo skuhan, da je zato potreben čas in napor. Pri meni doma se nobeden ne zaveda koliko truda vložim da skuham dobro kosilo, da je vse pospravljeno in čisto. Saj drugače rada kuham, ampak včasih bi se tudi sama najraje zleknila na kavč, cel dan gledala televizijo in se pustila strešti.

21)Kaj si mislite o storitvah na trgu? Ste si kdaj privoščili najeto pomoč? Zakaj?

Ne nikoli, tisto kar je bilo potrebno narediti, sem naredila sama. Če bi imela veliko denarja, bi si jo najbrž privoščila, katera si jo pa ne bi?

22) Si vzamete čas tudi zase? Kaj počnete ko ne gospodinjite?

Imam zelo malo časa zase. Rada gledam te španske nadaljevanke, pa še takrat vedno kaj počnem zraven, likam ali pospravljam. Grem pa kdaj na kratek sprehod, ampak to res redko, enostavno ne najdem časa.

23) Ste kdaj pomislili, da bi delali še kaj drugega?

Da seveda sem, samo glede na mojo šolo, za kaj drugega niti nimam izkušenj ali primernih znanj. Tudi stara sem sedaj že toliko, da ne dobim nobenega drugega dela več.

24) Ste bili kdaj že prej kje zaposleni?

Da, delala sem kot delavka v tovarni.

25) Kdo je po vašem mnenju na boljšem v zakonu, ženska ali moški?

Mož. Ko pride domov, največkrat samo poje kosilo potem pa gre ležat na kavč in bulji televizijo cel dan. Za vsako stvar ga moram dvakrat prosit, pa še velikokrat pozabi.

26) Se vam zdi odnos do žensk kakorkoli krivičen? (doma in na delu)

Krivičen mi je v tem, da noben nikoli ne pomisli da bi bilo kdaj tudi meni lepo če bi me čakalo doma že kuhano kosilo, da bi bilo stanovanje pospravljeno. Vsi pričakujejo da je samo mama tista, ki pere, lika, kuha, nobeden pa ne vidi kako sem včasih utrujena.

27) Ocenite kako družba vidi (vrednosti, ceni) gospodinjsko delo?

Moški sploh ne cenijo gospodinjskega dela.

28) Bi po vašem mnenju moralo biti delo gospodinje priznано kot pravo delo in temu primerno tudi plačano?

Da bi bilo priznано kot delo se strinjam, saj to je delo, naporno delo. Nikoli pa nisem razmišljala o tem, da bi bilo delo, ki ga opravljam doma plačano. Zdi se mi samoumevno, da ženska poskrbi za svojo družino. V istem domu živim tudi sama in tudi jaz imam rada red in čistočo, rada imam čiste otroke, tega ne delam zaradi denarja, temveč zaradi sebe.

Delo, ki ga opravljam drugje pa je seveda plačano.

29) Kako je z zavarovanji?

Zavarovanja si plačujem sama.

F) INTERVJU – ANDREJA-28 let

1) Ste poročeni?

Nisem poročena, živim pa skupaj s fantom.

2) Ali imate otroke?

Ne nimam, še nobenih otrok.

3) Kaj ste po izobrazbi?

Naredila sem visoko poslovno šolo v Ljubljani.

4) Kakšna je vaša zaposlitev?

Sem komercialno administrativni referent, delam pa v manjši firmi.

5) Kako poteka vaš dan?

Ja, vstanem tam okoli pol sedmih, gledam risanke (haha), popijem kavo in grem v službo. Še preden grem, pa zbudim še svojega najdražjega. Pol sem v službi in

počnem pač tisto kar moram počet. Po službi grem ponavadi najprej v trgovino, potem kaj skuham, Čez teden pospravljam bolj malo, odvisno koliko je razmetano. Tisto ta nujno naredim, ostalo pa v soboto al nedeljo ko imava generalko. Pol pa odvisno, kakšno je vreme, koliko se mi kaj da, ali grem ven, ali greva skupi ven, tudi k staršem grem velikokrat.

6) Kaj vam je všeč na tem da ste gospodinja in kaj ne? (radi pomivate, kuhate, pospravljate, likate, itd)

Kuham zelo rada, bog ne dej da bi kdo po moji kuhinji skakal, pa da bi kdo drug mojo žehto pral. Pospravljat in likat pa ne maram, ker smo do mojega 24 leta (preden sem se odselila od staršev), doma imeli vedno pomočnico, ki je vsa ta dela opravljala. Tega nisem navajena delat in mi je zato živa muka!

7) Vam pri delu pomaga partner? Kakšna dela opravlja doma on?

Imava razdeljeno delo. Jaz v glavnem kuham, perem, likam. On ponavadi perilo obesi, ga tudi zloži, tudi stanovanje vedno sesa samo on, odnaša smeti. Ampak vse to delava ponavadi le čez vikend, ko imava več časa.

8) Kaj si mislite o vrtcih?

Razen tega da so vrtci zelo dragi, sploh za kakšne povprečne plače, mislim da so kar uredi. Otroci se tam socializirajo. Dokler pa je še dojenček ali dokler ne shodi, bi ga jaz vseeno raje dala svoji mami, enostavno že zato ker so dojenčki predeno shodijo zelo štorasti, pa ena vzgojiteljica ne more pazit vseh hkrati. Predvsem dokler je otrok majhen rabi mamo, jaz še nisem slišala da bi kakšen moški doжил. Drugače pa ko enkrat shodi in začne komunicirat, pa čimprej v vrtec, ker se mi zdi da so otroci, ki ne hodijo v vrtec bolj bolehnii in plahi.

9) Je vaš partner zaposlen?

Moj partner je zaposlen. Je eden izmed direktorjev v privatnem podjetju.

10) Ali vaš partner ceni vaše delo? Vas kdaj pohvali?

Če dobro skuham me vedno pohvali. Pospravljava pa itak skoraj vedno skupaj, redko da sama razen če ga več dni ni, da je službeno odsoten, potem sama pospravim.

11) Kaj si mislite o storitvah na trgu? Ste si kdaj privoščili najeto pomoč? Zakaj?

Kakor sem rekla, dokler se nisem odselila od staršev smo imeli skoz pomočnico, zdaj pa jo trenutno nimam, enostavno zaradi tega ker živim v garsonjeri, ki je tako majhna, da mislim da se jo sploh ne da normalno pospraviti in da pomočnica nima tam kaj iskat. Čim bom pa imela kakšen kvadrat več, bom takoj najela pomočnico, predvsem zato da mi bo pomila kopalnico, zlikala, prah pobrisala, enostavno tista dela ki jih ne maram.

12) Kaj mislite o zakonu, kjer žena dela, mož pa gospodinja?

Ne vem to je dosti odvisno od karakterja. Ne poznam nobenega takega zakona da bi bil mož doma in gospodinjil, poznam pa pare ko mož v glavnem kuha. Sam to je spet odvisno od karakterjev.

13) Se strinjate s trditvijo, da je ženski mesto doma ob otrocih?

Ne strinjam se s trditvijo, da je ženski mesto doma, ob otrocih. Prvič, je s tem ženski odvzeta samostojnost ker je avtomatično, če ne dela finančno odvisna od nekoga, ker za svoje delo ni plačana. Pa tudi mislim da s tem nekako stagnira, ker ne hodi v družbo in se ne družii z ljudmi, predvsem s svojo generacijo. Ker če ena ostane doma, druge pa še hodijo v službo, se poveča razlika med njimi, vsaj jaz tako mislim

14) Ali menite, da ženske delajo prav toliko (če ne več) kot njihovi možje?

Mislím da večina žensk dela več, to pa predvsem zato ker smo ženske nagnjene k temu da imamo svoje gnezdo, nek dom. Veliko žensk tudi prej opazi stvari ki jih moški sploh ne, ženska bo npr. prej opazila nered kot moški, moški zna živeti v hudi svinjariji pa se tega sploh zaveda.

15) Zakaj mislite, da ni več žensk na vodilnih položajih?

Prvič je to razlika v ambicijah. Moški so bistveno bolj usmerjeni v kariero, ženske pa bolj v družino, predvsem če imajo majhne otroke. Kar je v bistvu tudi prav, da postavljajo svoje otroke na prvo mesto, pred kariero. Ker večina žensk doma tudi gospodinji, si moški zato bistveno več privoščijo biti odsoten od doma, ker mu ni treba direktno po službi takoj teči domov.

16) Ste se morali bolj truditi za vaš položaj kot vaši moški kolegi?

Jest hvala bogu, kokr sem imela služb, nisem imela nobenih problemov. To je po mojem odvisno predvsem od samozavesti. Mislím da ni več tok šovinizma pri zaposlovanju in da dejansko gledajo na karakter, ker pa je veliko žensk ne samozavestnih imajo tudi moški prednost pred njimi.

17) Kako gledajo moški na žensko katera je uspešna podjetnica? (predsodki, stereotipi)

Odvisno od generacije. Starejše generacije so bolj tradicionalno usmerjene in zato še zmeraj mislijo, da uspešna ženska zanemarja družino. Kar se pa tiče mlajše generacije, mislím da podpirajo in spoštujejo tako žensko, ker vedo da je morala marsikaj požreti in narediti, da se je uspela pribiti do tako pomembnega položaja, predvsem če ima doma še družino.

18) Se vam zdi odnos do žensk kakorkoli krivičen? (doma in na delu)

To pa mislím da si vsak sam kroji kako se bodo drugi obnašali do njega. V bistvu je tako: če dovoliš da ljudje hodijo po tebi, bodo hodili, če pa ne dovoliš, ne bodo. Vsak človek si mora sam izboriti svoj položaj.

19) Ocenite kako družba vidi (vrednosti, ceni) gospodinjsko delo?

Veliko ljudi se obnaša kot da gospodinjskega dela sploh ni, kot da se stvari same naredijo. Tako sem se obnašala tudi sama dokler se nisem odselila, potem pa sem ugotovila, da se prah nabere in da se ne pobriše sam in podobne zadeve (haha). Šele potem, ko začneš gospodinjiti ugotoviš, da je določene stvari treba narediti in da gre za to kar nekaj časa.

20) Bi po vašem mnenju moralo biti delo gospodinje priznано kot pravo delo in temu primerno tudi plačano?

Če ne že plačano bi moralo biti vsaj priznано kot delo, jaz sem npr zato da bi se priznala delovna doba tistim gospodinjam, ki se odločijo ostati doma, ker to je kar pogumna odločitev, če ima ženska ima veliko otrok. To bi moglo biti spodbujeno s strani države.

